

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
Факультет економічних наук
Кафедра фінансів

Кваліфікаційна робота
освітній ступінь – бакалавр
на тему: **«РОЗВИТОК СТРАХОВИХ ПУЛІВ В УКРАЇНІ»**

Спеціальності:

072 Фінанси, банківська справа та страхування

Чумак Ксенія Вікторівна

Керівник: Бридун Є.В.

кандидат економічних наук, доцент

Рецензент _____

Кваліфікаційна робота захищена

з оцінкою « _____ »

Секретар ЕК _____

« _____ » _____ 2024 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 Теоретичні основи страхових пулів в Україні	7
1.1 Страховий пул та його особливості.....	6
1.2 Класифікація страхових пулів та досвід використання їхніх основних принципів у світовій практиці	8
1.3 Нормативно-правове забезпечення діяльності ядерного страхового пулу в Україні.....	18
Висновки до розділу 1.....	22
РОЗДІЛ 2 Аналіз розвитку страхових пулів в Україні.....	23
2.1 Аналіз ринку страхування в Україні та його тенденцій.....	23
2.2 Необхідність страхування відповідальності оператора ядерної установки.....	29
2.3 Перестраховування ризиків страхування відповідальності.....	37
Висновки до розділу 2.....	42
РОЗДІЛ 3 Практичні питання використання страхових пулів в Україні.....	44
3.1 Обґрунтування моделі та характеристика інформаційної бази.....	44
3.2 Аналіз результатів розрахунків та діагностика моделі.....	48
3.3 Пропозиції щодо вдосконалення використання страхових пулів в Україні.....	55
Висновки до розділу 3	58
Висновки.....	60
Список використаних джерел.....	63

ВСТУП

Страховання є важливим інструментом для захисту від ризиків, пов'язаних з непередбачуваними подіями, які можуть привести до фінансових втрат. Серед різних видів страхування, страхові пули є досить новим інструментом на українському страховому ринку.

Страхові пули в Україні мають потенціал стати ефективним інструментом зменшення ризиків, пов'язаних зі стихійними лихами та іншими непередбачуваними подіями, які можуть вплинути на доходи сільськогосподарських виробників. Однак, на сьогоднішній день використання страхових пулів в Україні є недостатньо розвиненим і не має широкого застосування.

В роботі розглянуто основні аспекти страхових пулів в Україні, їх роль та значення для захисту виробників від ризиків. Проаналізовані переваги та недоліки використання страхових пулів, відповідно до міжнародного досвіду.

Багато вчених та економістів досліджують питання стану та проблем розвитку страхового ринку України. Однак, не зважаючи на ці дослідження, питання нових тенденцій та проблем розвитку страхового ринку України потребують подальшого дослідження.

Актуальність теми полягає у тому, що розвиток страхових пулів в Україні стає все більш актуальним у контексті постійних змін у сфері страхування та фінансового регулювання. Відкритість ринків, зростання конкуренції, а також зміни в законодавстві створюють нові виклики та можливості для розвитку цього сегмента. Розуміння та аналіз факторів, що впливають на розвиток страхових пулів, є ключовим для ефективного управління ризиками та створення стійкої та конкурентоспроможної системи страхування в Україні.

Метою роботи є визначення стану сучасної системи страхових пулів в Україні та перспективи їх розвитку. Для досягнення цієї мети ставляться наступні **задачі**:

1. Проаналізувати теоретичні аспекти страхових пулів, визначити їхні основні функції та класифікацію.
2. Проаналізувати історію розвитку страхових пулів та їхній вплив на страховий ринок світу.
3. Ознайомитись з нормативно-правовою базою існування страхових пулів в Україні.
4. Оцінити сучасний стан страхового ринку в Україні та визначити основні тенденції розвитку.
5. Розглянути діяльність Ядерного страхового пулу України.
6. Виявити ключові фактори, які впливають на розвиток страхових компаній-учасників Ядерного страхового пулу.
7. Розробити рекомендації щодо подальшого розвитку страхових пулів та покращення їхньої ефективності в Україні.

Об'єктом дослідження є процес розвитку страхових пулів в Україні.

Предметом дослідження є особливості використання страхових пулів в Україні, їх роль у забезпеченні фінансової стабільності та захисту від ризиків для галузей економіки та перспективи розвитку страхових пулів в країні.

Для реалізації поставлених завдань використовуються такі **методи дослідження** як узагальнення, синтез, класифікація, спостереження і порівняння, метод експертних оцінок та метод економіко-математичного моделювання.

Інформаційною базою для дослідження використано: законодавчі акти та нормативні документи, які регулюють страхову діяльність в Україні; дані Державної служби статистики України, Нацкомфінпослуг, НБУ, статистичні дані та звіти страхових компаній про стан страхового ринку в Україні та ризики, з якими зіштовхуються страхувальники; дослідження та наукові публікації про досвід використання страхових пулів в інших країнах світу; інформація про діяльність страхових пулів в Україні, яка може бути отримана від учасників та організаторів пулів.

В першому розділі розглядатиметься теоретичне підґрунтя для створення та функціонування страхових пулів в Україні - сутність поняття "страховий пул" та його особливості, класифікація страхових пулів та нормативно-правове забезпечення їхньої діяльності в Україні на прикладі ядерного страхового пулу. Також для ширшого розуміння можливого курсу розвитку страхових пулів та створення нових в Україні розглядається іноземний досвід у практиці використання страхових пулів.

В другому розділі розглядається розвиток страхових пулів в Україні, аналізується загальний стан ринку страхування в Україні, включаючи основні тенденції, динаміку розвитку та ключові виклики, з якими стикаються учасники ринку. Також зосереджено увагу на специфіці страхування ядерних ризиків, роль у цьому НАЕК "Енергоатома" як головного оператора ядерних установок в Україні, функціонуванні Ядерного страхового пулу, його структурі та роботи в контексті українського страхового сектору. Крім того, розглядається механізми перестрахування, які використовуються в Україні, аналізуючи як вхідне, так і вихідне перестрахування ризиків.

Третій розділ кваліфікаційної роботи присвячений практичним аспектам використання страхових пулів в Україні. Представлено обґрунтування вибраної моделі та характеристики використаної інформаційної бази, що включає дані про активи, страхові премії, рівень страхових виплат та інші економічні індикатори за період з 2002 по 2023 рік. Здійснюється аналіз результатів розрахунків регресійної моделі, виявляючи ключові фактори, що впливають на прибуток страхових компаній, та проведено діагностику моделі для перевірки її точності та надійності. На основі результатів цих досліджень пропонуються рекомендації щодо вдосконалення використання страхових пулів в Україні.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СТРАХОВИХ ПУЛІВ В УКРАЇНІ

1.1 Страховий пул та його особливості

Страховий пул (англ. Insurance pool) — добровільне об'єднання страхових компаній для спільного страхування певних ризиків на принципах співстрахування. Страховий пул не є юридичною особою. Він створюється на підставі угоди між зазначеними компаніями з метою забезпечення фінансової стійкості страхових операцій на умовах солідарної відповідальності за виконання зобов'язань за договорами страхування [1].

Страхові пули створюються для страхування крупних ризиків, які не під силу нести самостійно найкрупнішим страховим організаціям. До прикладу, авіаційні ризики, ризики забруднення довкілля, ризики атомної енергетики, цивільній відповідальності виробників ліків і так далі. Цей процес дозволяє створювати пули, що працюють за принципом співстрахування із солідарною відповідальністю учасників для здійснення страхування певного виду ризиків на певний термін або без обмеження терміну. Угода містить визначення фінансових критеріїв, майнових ризиків, що приймаються на страхування, максимального розміру зобов'язань пулу за договором страхування та розподіл долі по взятті зобов'язань між учасниками. Діяльність пулу координується наглядовою радою або зборами керівників страхових організацій-учасників. Кожен учасник несе максимальну відповідальність за окремий ризик за договором страхування, не більше 10% від його власних засобів. Усі страхові організації-члени пулу повинні дотримуватися єдиних правил страхування і тарифів.

Метою створення і діяльності страхового пулу може бути спільна діяльність зі страхування і перестрахування однорідних об'єктів за уніфікованими правилами і тарифами. Це дозволяє досягти таких цілей, як забезпечення фінансової стійкості для окремих видів страхування, подолання

недостатньої фінансової ємності, можливість участі у великих ризиках та забезпечення страхових виплат клієнтам у разі виникнення великих ризиків.

Договір страхування, який укладається від імені учасника пулу, має відмінності від звичайного договору страхування, оскільки в ньому вказано всі страховщики-учасники пулу та їх долі в страховому ризику. Страхові внески, які надходять, розподіляються між учасниками згідно з їхніми долями. Кожен учасник формує страхові резерви відповідно до взятого на себе зобов'язання.

У разі страхового випадку згідно з умовами договору страхувальник може вимагати виконання зобов'язань від будь-якого з учасників пулу або від усіх разом. Страховик, який отримує заявку від страхувальника, повинен негайно повідомити про це учасників пулу і передати їм необхідні документи. Згідно з процедурою врегулювання збитків, кожен учасник повинен сплатити свою долю страхового відшкодування на розрахунковий рахунок страхової організації, яка відповідає за виконання зобов'язань перед страхувальником згідно з договором страхування. У випадку тимчасової фінансової скрути одного з учасників, інші учасники несуть відповідальність за нього відповідно до своєї долі в прийнятому на страхування ризику. Погашення заборгованості одного з учасників пулу перед іншими здійснюється в безперечному порядку протягом встановленого терміну.

Для оцінки ефективності страхового пулу використовуються певні показники та критерії.

Основні показники страхового пулу:

1. Обсяг пулу - сума всіх внесків, які страхувальники сплачують у фонд пулу.
2. Ризикові витрати - кошти, які виплачуються з фонду пулу для покриття страхових випадків.
3. Рівень внеску - сума внеску, яку сплачує кожен страхувальник у фонд пулу.
4. Рівень компенсації - відсоток від обсягу ризикових витрат, який страхувальник може отримати в разі страхового випадку.

5. Ефективність пулу - відношення ризикових витрат до обсягу пулу, яке вказує на ефективність використання коштів у фонді пулу.

Оцінка страхового пулу залежить від декількох факторів, таких як кількість страхувальників, рівень ризикових витрат, вартість страхування та інші. Оцінка може бути здійснена за допомогою різних методів, включаючи аналіз фінансової стійкості пулу, оцінку його ризикового потенціалу, рівень відшкодування збитків тощо.

У загальному, страхові пули можуть бути ефективним рішенням для страхування ризиків в малих і середніх підприємств, які не мають достатньої фінансової бази для індивідуального страхування. Однак, перед участю у страховому пулі слід детально ознайомитися з умовами.

Щодо оцінки страхового пулу, то для цього можуть застосовуватися різні показники та критерії. Основним показником є фінансова стійкість пулу, яка визначається наявністю достатнього рівня резервів, що дозволяє відшкодувати збитки учасникам пулу в разі страхових випадків.

Крім того, важливими показниками є рівень диверсифікації портфелю ризиків, який визначається кількістю та різноманітністю страхових випадків, що знаходяться в управлінні пулу, а також рівень стабільності фінансових результатів, який визначається рівнем доходів та витрат пулу.

Оцінка страхового пулу також може проводитися з урахуванням таких критеріїв, як ефективність управління ризиками, рівень задоволеності клієнтів, якість обслуговування, репутація компанії-організатора пулу та інші.

1.2 Класифікація страхових пулів та досвід використання їхніх основних принципів у світовій практиці

Страховий пул - це група страховиків та перестраховиків, які об'єднують свої можливості для покриття деяких ризиків, які, як правило, спеціалізовані.

Дехто вважає першим прикладом страхування окремі страхові контракти, не пов'язані з кредитами. Історичні записи свідчать, що Генуя в 14

столітті використовувала страхові пули, забезпечені заставою земельних маєтків, для морського страхування.

У середньовічній Європі гільдії виникли як форма товариств взаємодопомоги. Члени гільдії робили внески до каси, яка покривала збитки, понесені іншими членами.

Концепція страхових пулів продовжувала розвиватися протягом всієї історії. Наприклад, протягом тривалого періоду страхові пули не були широко доступними. Комерційні страхові компанії часто домінували на ринку. Однак виникали ситуації, коли комерційні страховики неохоче пропонували покриття в певних сферах через сприйняття високих ризиків.

У 1970-х і 1980-х роках у США, наприклад, багато комерційних страховиків залишили державний ринок страхування відповідальності та компенсацій працівникам муніципалітетів і шкільних округів. Ця прогалина призвела до формування пулів ризиків державних установ, які, по суті, є страховими пулами, спеціально призначеними для державних установ.

Сьогодні страхові пули існують у різних формах у багатьох секторах страхування:

- Особи, яких традиційні страховики вважають високо ризикованими через такі фактори, як водійський стаж або молодий вік, можуть отримати страховку через визначені пули ризиків.
- Для менш поширених видів страхування, таких як страхування від кібератак або медичної недбалості, страхові пули можуть надати страховикам можливість розділити ризик і запропонувати покриття.

Завданнями функціонування страхових пулів є:

- страхування великих і небезпечних ризиків (наприклад, авіаційних та космічних, перевезення небезпечних вантажів тощо);

- подолання недостатніх фінансових можливостей окремих страховиків;
- забезпечення фінансової стійкості страхових операцій;
- гарантування виплат страхувальникам [2, с. 126].

Перші страхові пули виникли в 60-х роках ХХ століття у зв'язку зі зростанням збитків, пов'язаних із техногенними ризиками, а в сучасних умовах участь у страхових пулах нерідко є умовою дозволу страхування великих і небезпечних ризиків. Діяльність страхових пулів у низці країн регламентується спеціальними законодавчими актами, а саме цивільним та господарським (контрактним) законодавством [2, с. 128].

Загальноприйняті класифікації страхових пулів включають такі категорії:

- За видами страхування: автомобільне страхування, медичне страхування, страхування життя, страхування нерухомості і так далі.
- За видами ризику: страхування від природних катастроф, тероризму, пожеж, пограбування.
- За величиною: страхові пули можна класифікувати за розміром страхового пулу або сумою, яку покриває страховий фонд. Наприклад, малі, середні або великі страхові пули.
- За географічним положенням: страхові пули можуть бути класифіковані залежно від географічного розташування ризикованої зони. Наприклад, страхування в рамках однієї країни, міжнародне страхування або регіональне страхування.

Кожна країна має унікальну систему страхування, що формується протягом тривалого часу та під впливом різних факторів. В міжнародній практиці існують дві основні моделі страхування, які можуть бути позначені як "американська" та "європейська". Основна характеристика "американської" моделі полягає в широкій державній підтримці страхування ризиків, зокрема, у наданні субсидії на оплату частини страхової премії, що дозволяє знизити

вартість страхування для сільгоспвиробників та забезпечити масовий характер страхування. З іншого боку, "європейська" модель може бути охарактеризована як приватна, де державне втручання мінімальне, а сільгоспвиробники купують страховий поліс за його повною вартістю. Отже, страхові компанії на ринку пропонують лише ті страхові продукти, які можуть бути реально продані за певну ціну. Зазвичай це продукти страхування від окремих ризиків, оскільки мультиризикові продукти стають надто дорогими для фермерів [3].

Обидві моделі – «американська» та «європейська» – мають свої недоліки. Наприклад, серед недоліків "американської системи" є високі адміністративні витрати і складність контролю морального ризику, який полягає в тому, що наявність страхового покриття може знизити мотивацію страхувальника уникнути чи передбачити ризик, що збільшує ймовірність збитку. В результаті страхові компанії мають високі показники збитковості при страхуванні ризиків. Недоліками приватної "європейської" моделі є недостатня захищеність страхувальника та обмежені можливості розвитку країни. є незахищеність страхувальника та обмежені можливості розвитку країни [4].

Іспанська система страхування раніше вважалася єдиним європейським підходом, що активно використовує державну підтримку для забезпечення страхування ризиків, так само як американська модель. Однак нині інші країни Європи починають досліджувати цю модель та використовувати її досвід для підтримки субсидованого страхування, особливо в Італії. Іспанська система страхування відрізняється від інших моделей тим, що вона є змішаною, тобто поєднує переваги попередніх підходів та нівелює їх недоліки.

Основні характеристики іспанської системи страхування включають чітко визначені правила роботи, закріплені в спеціальному законі про страхування, добровільний характер страхування ризиків, солідарну відповідальність власних страхових компаній за покриття ризиків, підтримку, контроль та розвиток системи з боку держави, участь сільгоспвиробників

через їх об'єднання у прийнятті рішень про страхування та потребу у прямій державній підтримці у випадку катастрофічних ризиків [4].

В Канаді програма мультиризикового страхування відрізняється від інших країн, оскільки передбачає наявність домовленостей між федеральним урядом та кожною провінцією, які пропонують страхові продукти через державні комерційні компанії, такі як Королівські корпорації. Провінції мають власний контроль над страховими програмами та можуть звертатися до федерального уряду лише в надзвичайних ситуаціях.

Далі детальніше розглянемо особливості деяких видів страхових пулів:

➤ *Кептивні страхові пули*

Це вид самострахування, коли група компаній або організацій об'єднується для створення власного страхового пулу. Це дозволяє їм розділити ризик і витрати на страхування від специфічних ризиків, які не є доступними на традиційному страховому ринку. Кептивні страхові пули зазвичай використовуються великими корпораціями для покриття таких ризиків, як відповідальність за якість продукції, професійна відповідальність або навіть стихійні лиха. Наприклад, група фармацевтичних компаній може створити кептивний страховий пул для покриття ризиків, пов'язаних з потенційними судовими позовами щодо їхньої продукції. Цей тип страхового пулу надає учасникам більше контролю над страховим покриттям і страховими внесками.

➤ *Групи утримання ризиків*

Ще один тип страхового пулу, який дозволяє подібним підприємствам чи організаціям розділити тягар ризику. Як правило, RRGs формуються компаніями однієї галузі або професії, наприклад, медичними або юридичними фірмами. Об'єднуючи свої ресурси, ці компанії можуть колективно страхуватися від ризиків, характерних для їхньої галузі. Наприклад, група незалежних лікарів може сформувати RRG для покриття збитків, пов'язаних з медичною недбалістю. Діяльність пулів регулюється спеціальними правилами, і вони часто вимагають від учасників фінансових

внесків до резервів пулу. Цей тип страхового пулу надає учасникам більше контролю над своїм покриттям та управлінням страховими випадками.

➤ *Перестраховальні пули*

Створюються для забезпечення додаткового покриття страхових компаній. Ці пули допомагають страховим компаніям управляти своїми ризиками, розподіляючи їх між кількома перестраховиками. Перестраховальні пули особливо корисні для покриття катастрофічних подій, які можуть призвести до значних збитків. Одним із прикладів перестраховального пулу є Флоридський фонд з ліквідації наслідків ураганів, який був створений для надання страховим компаніям, що працюють у Флориді, додаткового покриття збитків, пов'язаних з ураганами. Перестраховальні пули дозволяють страховим компаніям отримати доступ до додаткового капіталу та диверсифікувати свої ризики, що в кінцевому підсумку приносить користь.

➤ *Державні страхові пули*

Створюються для надання страхового захисту фізичним чи юридичним особам, які не можуть отримати страховий захист на приватному ринку через фактори високого ризику. Ці пули, часто відомі як "залишкові ринки" або "пули розподілених ризиків", як правило, створюються відповідно до законів штату, щоб забезпечити кожному доступ до необхідного страхового покриття. Прикладом може слугувати пул розподілених ризиків для водіїв з високим рівнем ризику, де особи, які мають історію аварій або порушень правил дорожнього руху, все ще можуть отримати автострахування. Державні страхові пули допомагають захистити людей і підприємства, які в іншому випадку залишилися б незастрахованими, забезпечуючи їм доступ до необхідного страхового покриття.

➤ *Медичні страхові пули*

Для багатьох малих підприємств тривалий час було важко включити медичне страхування у свої компенсаційні пакети. Премії навіть за скромні медичні пакети становлять значні витрати для малого бізнесу, а збільшення премій і франшиз, пов'язаних із хворобою співробітників, змусило багатьох

власників перед неприємним вибором: поставити свій бізнес під фінансовий ризик або припинити медичне страхування для своїх працівників.

Пул ризиків медичного страхування - це група осіб, медичні витрати яких об'єднуються для розрахунку страхових внесків. Об'єднання ризиків дозволяє компенсувати вищі витрати менш здорових людей за рахунок відносно нижчих витрат здорових, як в рамках плану в цілому, так і в рамках рейтингової категорії премій. Загалом, чим більший пул ризиків, тим більш передбачуваними та стабільними можуть бути страхові внески [5].

Правила, що регулюють ці альянси, відрізняються серед країн, при цьому деякі пропонують відповідність приватним підприємцям, а інші надають охоплення компаніям із кількістю працівників до 100 осіб. Однак у середньому ці пули медичного страхування орієнтовані на роботодавців із кількістю від трьох до 50 осіб.

Малі підприємства, які приєднуються до одного з цих пулів, зазвичай можуть розраховувати на такі переваги:

- Преміальна ставка спільноти, яка є значно нижчою за будь-яку індивідуальну ставку;
- Централізоване адміністрування полісу між усіма компаніями, на які він поширюється, що призводить до економії робочого часу та паперової роботи;
- Стандартні ставки та виплати, які не змінюються залежно від розміру компанії чи історії здоров'я працівників;
- Вибір планів від кількох страхових компаній (деякі плани розподіляють право вибору плану виключно з роботодавцями, а інші дозволяють працівникам вибирати).

➤ *Страхування від природних катаклізм*

Державні органи влади підтримують такі види страхування, щоб захистити людей від великих втрат через природні катаклізми, а також зменшити тиск на державний бюджет. У цьому відношенні держава може

втручатися або опосередковано через національного перестраховика чи спеціальний орган, або безпосередньо, пропонуючи гарантії пулу або додаткові потужності, окрім тих, що мобілізовані пулом [6].

Такі басейни є в багатьох країнах. Франція, Туреччина, Іран, Австралія, Алжир, деякі штати США є прикладами, що демонструють, як об'єднуються кошти в пули для покриття ризиків, пов'язаних з природними катастрофами.

Французька система забезпечує всім застрахованим захист від стихійних лих, проте за умови, що стан стихійного лиха був оголошений міжвідомчою постановою. Покриття фінансується за рахунок додаткової премії за стандартним тарифом на поліси автострахування, а також на поліси майнового страхування. Страховики включають до базових договорів положення, що поширюють їхні гарантії на стихійні лиха. Центральна перестраховальна каса (Caisse Centrale de Réassurance, CCR), яка користується необмеженою державною гарантією на покриття природних катастроф у перестрахованні, відіграє ключову роль у цій системі. Воно надає ринковим страховикам покриття квотної частки. Утримання 50%, що підтримується страховиками, покривається необмеженим стоп-лоссом, пропонованим CCR [6].

В Японії існує система страхування проти землетрусів, що базується на ідеї страхових пулів. Ця система передбачає створення пулів для страхування будівель в зоні потенційних землетрусів. У разі виникнення землетрусу, витрати на відшкодування збитків розподіляються між учасниками пулу відповідно до їх страхових внесків.

Національна програма страхування від повеней (NFIP) у США є яскравим прикладом страхового пулу. Заснована федеральним урядом, NFIP пропонує страховий захист від повеней для власників будинків і підприємств у районах, схильних до повеней. З огляду на високий ризик і можливість значних збитків, пов'язаних з повенями, приватні страховики часто не наважуються надавати доступне страхове покриття. Об'єднуючи ризики збитків, пов'язаних з повенями, NFIP гарантує, що особи, які проживають у

регіонах, схильних до повеней, мають доступ до доступного страхового захисту.

➤ *Страхування терористичних ризиків*

У Франції страхування від тероризму та нападів є обов'язковим. Управління страхуванням і перестраховуванням ризиків нападів і терористичних актів (GAREAT) надає рішення для такого роду ризиків з 2001 року. Він об'єднує в рамках співстрахового пулу державних і приватних партнерів: страховиків, перестраховиків і державу через CCR. Застраховані ризики стосуються страхування майна, банківських гарантій, морського каско та авіаційного страхування, страхові суми яких не перевищують 1 млн. євро. Ризики особистого страхування виключені, так само як і тілесні ушкодження, відповідальність перед третіми особами, воєнні ризики, страйки, заворушення, акти вандалізму, крадіжки та мародерство після нападу.

Ще одним чудовим кейсом є Pool Reinsurance Company Ltd. у Великій Британії. Створений у 1993 році, Pool Re є перестраховальним пулом від тероризму, який надає страховикам покриття збитків, спричинених терористичними актами. Об'єднуючи ризики, пов'язані з тероризмом, пул гарантує, що страховики можуть запропонувати доступне і всебічне покриття для бізнесу і приватних осіб. Цей страховий пул відіграв життєво важливу роль у стабілізації страхового ринку та підвищенні стійкості економіки Великобританії до терористичних актів.

Ізраїль використовує страхові пули для захисту від терористичних актів. У рамках цієї системи, учасники пулу платять внески, які використовуються для відшкодування збитків, спричинених терористичними актами.

Перевагою пулів співстрахування та перестраховування є те, що вони регулюють ринок і забезпечують спільне рішення для покриття ризиків, які страховик не може прийняти на страхування самостійно.

У Німеччині для управління ризиками тероризму була створена компанія Extremus. Це партнерство між державою, промисловцями і страховиками, які забезпечують захист у розмірі 10 мільярдів євро, з яких 8 мільярдів євро

покриває держава, а 2 мільярди - страховики. Цей захист покриває матеріальні збитки, завдані об'єктам промислової власності та будівлям, страхова вартість яких не перевищує 25 мільйонів євро.

У США діє Закон про перестрахування від тероризму (Terrorism Reinsurance Act), який надає гарантії від терористичних актів, інспірованих з-за кордону. В рамках цього закону страховики можуть отримати покриття з федеральних фондів на суму до 100 мільйонів доларів на рік [3].

У більшості країн діє обмеження на обсяг операцій страхових пулів шляхом встановлення норм антимонопольного законодавства, зокрема у Європейському Союзі обсяг операцій страхового пулу не повинен перевищувати 15 % страхового ринку [2, с. 128]. До основних видів страхових пулів належать :

- національні страхові пули, що створюються національними страховиками у певних видах страхування (наприклад, Німецький повітряний пул зі страхування авіаційних перевезень);
- ринкові регіональні пули, що створюються більшістю страховиків регіону для зростання ємності страхового ринку та утримання страхових премій;
- андеррайтерські пули, що утворюються шляхом об'єднання невеликих нових страховиків із більш досвідченими компаніями з метою набуття досвіду новими компаніями та утримання відповідної місткості ринку загалом.

Проте, не дивлячись на глобальний характер перестрахувального бізнесу, характеристики і результати діяльності перестраховиків у різних регіонах земної кулі значно різняться. Так сьогодні в світі існує приблизно 350 перестрахувальних компаній, з них 135 – в Європі [7].

Сучасний етап світової економіки та міжнародних відносин характеризується посиленням інтеграційних процесів, що приводить до формування спільних стандартів у сфері страхування. У країнах Європи функціонування страхових систем забезпечується постійним взаємозв'язком і взаємодією. Україна, яка інтегрується у сучасний європейський економічний

та правовий простір, повинна адаптуватися та гармонізувати своє законодавство з нормами й стандартами правової системи Європейського Союзу. Це вимагає розвиток ринку страхування, сприяння економічній активності усіх учасників, розширення правової бази, використання методів впливу зі сторони держави на страховий ринок, що відповідають європейським стандартам [8]. Реалізація цих завдань дозволить прискорити розвиток страхового ринку та поліпшити економічну ситуацію в державі.

Отже, різноманітні типи страхових пулів задовольняють різні потреби та ризики. Незалежно від того, чи йдеться про страхування певних галузей, катастрофічних подій, осіб з високим рівнем ризику або суспільних ризиків, страхові пули пропонують спосіб розподілити тягар ризику та забезпечити фінансовий захист. Розуміння різних типів страхових пулів та їхніх переваг може допомогти фізичним та юридичним особам приймати обґрунтовані рішення щодо своїх потреб у страхуванні.

1.3 Нормативно-правове забезпечення діяльності ядерного страхового пулу в Україні

Актуальною проблемою сучасності є забезпечення безпеки використання ядерної енергії, зокрема у сфері ядерної і радіаційної безпеки. Усвідомлення небезпек, пов'язаних з експлуатацією ядерних установок, призвело до розробки ядерними державами системи заходів технічного, організаційного, правового та іншого характеру, спрямованих на пріоритетний захист життя та здоров'я людей від негативного впливу іонізуючого випромінювання, а також забезпечення гарантій компенсації збитків, заподіяних внаслідок ядерних інцидентів [9]. На міжнародному та національному рівнях існують правові механізми цивільної відповідальності за ядерні збитки. Також розглядається питання щодо створення глобальної системи компенсації ядерних збитків.

8 лютого 1995р. було прийнято Закон України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку», яким передбачено, що оператор забезпечує страхування або інше фінансове забезпечення відшкодування за ядерну шкоду (стаття 77). Проте за умов відсутності на той час в Україні (як і за часів СРСР) інфраструктури ядерного страхування та недостатності фінансових активів операторів для формування інших джерел фінансового забезпечення відшкодування ядерної шкоди, функції фінансового гаранта мусила брати на себе держава [10]. Він також передбачає надання фінансових гарантій по відшкодуванню можливої ядерної шкоди як умови для одержання ліцензії на експлуатацію ядерної установки або об'єкту, призначеного для поводження з радіоактивними відходами (стаття 43), а також на перевезення джерел іонізуючого випромінювання (стаття 55). Крім того, у статті 15 міститься положення про обов'язкове страхування персоналу ядерних установок від ризику шкідливого впливу іонізуючого випромінювання за рахунок коштів ліцензіатів та забезпечується право усіх громадян, які проживають на території України, на укладення договору добровільного страхування життя і майна від ризику радіаційного впливу [11].

Приєднання України до Віденської конвенції про цивільну відповідальність за ядерну шкоду 12 липня 1996 року сильно сприяло розвитку процесу формування системи ядерного страхування в Україні.

3 грудня 1997р. було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з приєднанням України до Віденської конвенції про цивільну відповідальність за ядерну шкоду», яким, зокрема, вносились деякі зміни до Закону України «Про страхування» від 7 липня 1996 року. Останні полягали у доповненні обов'язкових видів страхування страхуванням цивільної відповідальності оператора ядерної установки за ядерну шкоду, зобов'язанні страховиків, які мають дозвіл на страхування відповідальності операторів ядерних установок за ядерну шкоду, утворити ядерний страховий пул та спеціальний резерв по страхуванню цього виду відповідальності [12].

У січні 1997 року було створено Ядерний страховий пул України (ЯСПУ). Згідно зі своїм статутом цей пул є незалежною, добровільною некомерційною організацією, метою якої є координація діяльності учасників пулу зі страхування ядерних ризиків, без втручання у фінансову та страхову діяльність будь-якого з його членів. Однак, реалізація функцій, передбачених статутом пулу, ускладнюються відсутністю в Україні сприятливого середовища, необхідного для здійснення ядерного страхування (правових, фінансових, психологічних та інших умов). Основним та реальним фінансовим гарантом відшкодування ядерної шкоди за такої ситуації залишається держава. Проте, відсутні відповідні підзаконні акти, які детально регулювали б практичні питання ядерного страхування, такі як суб'єкти та об'єкти страхування, страхові ризики, порядок укладання договору страхування, страхові суми, страхові тарифи та інші аспекти. Це створює проблему, оскільки норми Закону «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку» та Закону «Про страхування», які стосуються ядерного страхування, не можуть бути повністю застосовані. Зокрема, вимога щодо надання оператором фінансових гарантій щодо відшкодування можливої шкоди як обов'язкової умови видачі ліцензії на експлуатацію ядерної установки (стаття 43) та обов'язковість страхування цивільної відповідальності оператора за ядерну шкоду (стаття 6) не можуть бути повністю реалізовані через відсутність відповідної законодавчої бази. Регулюючий та контролюючий орган держави в ядерній галузі, яким є Мінекобезпеки через Адміністрацію ядерного регулювання, також не може забезпечити дотримання вимог закону щодо цього, посилаючись на недостатню законодавчу базу [10].

Отже, нормативно-правове забезпечення діяльності ядерного страхового пулу в Україні базується на таких законодавчих актах та нормативно-правових документах:

- Закон України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку» від 8 лютого 1995 року (зі змінами). Закон визначає правові основи використання ядерної енергії в Україні, а також питання страхування ядерних ризиків.
- Закон України «Про поводження з радіоактивними відходами» від 30 червня 1995 року (зі змінами).
- Закон України «Про страхування» від 7 липня 1996 року (зі змінами), що встановлює загальні принципи страхування в Україні та регулює страхову діяльність в країні.
- Закон України «Про приєднання України до Віденської конвенції про цивільну відповідальність за ядерну шкоду» від 12 липня 1996 року.
- Закон України «Про дозвільну діяльність у сфері використання ядерної енергії» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2000, N 9, ст. 68) від 11 січня 2000 року.
- Постанова Кабінету Міністрів України "Про страхування ядерних ризиків" від 17 червня 2009 року № 562: Ця постанова встановлює порядок страхування ядерних ризиків, включаючи утворення та функціонування ядерних страхових пулів.
- Норми та стандарти Міжнародного агентства з атомної енергії (МАГАТЕ): МАГАТЕ розробляє рекомендації та стандарти щодо ядерної безпеки, включаючи аспекти страхування ядерних ризиків.

Ці закони та нормативно-правові акти створюють правову базу для діяльності ядерного страхового пулу в Україні. Вони визначають вимоги до утворення пулу, умови страхування ядерних ризиків, відповідальність страховиків та страхових учасників, а також процедури виплати компенсацій у разі страхового випадку.

Висновок до розділу 1

У даному розділі було розглянуто теоретично-наукове та нормативно-правове підґрунтя існування такого поняття як «страховий пул» в Україні, його класифікацію та проаналізовано історію розвитку страхових пулів на світових ринках.

Розглянувши класифікацію страхових пулів та приклади існування деяких видів в інших країнах, особливо поширений цей феномен виявився у США, Великобританії, Німеччині, Франції та Японії. Цим країнам притаманні високий рівень економічного розвитку та стабільна страхова індустрія. В цих країнах страхові пули часто підтримуються регулюванням на державному рівні та мають тісну співпрацю з урядовими структурами для забезпечення стабільності та захисту від великомасштабних ризиків

Попри те, що у світовій практиці використовують систему пулів для страхування різноманітних видів ризиків, в Україні даний механізм не є широко поширеним в тому числі через правову невизначеність та недостатнє регулювання з боку держави. У свою чергу, ядерний страховий пул функціонує на основі специфічної нормативно-правової бази, яка безпосередньо пов'язана зі страхуванням та перестрахуванням саме ядерних ризиків.

Із проведеного поглибленого аналізу можна зробити висновок, що страховий пул є дієвим механізмом взаємного страхування ризиків і розвиток цього поняття може сприяти підвищенню довіри до страхової сфери, залученню більшої кількості учасників на ринок, а також забезпеченню більш комплексного покриття різноманітних ризиків. Однак, для досягнення цих цілей необхідно вдосконалити регуляторну базу та створити мотиваційні механізми для страхових компаній і їх клієнтів. Інтеграція міжнародного досвіду та адаптація кращих практик можуть значно прискорити процес впровадження страхових пулів в Україні та їхньої ефективності.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ РОЗВИТКУ СТРАХОВИХ ПУЛІВ В УКРАЇНІ

2.1 Аналіз ринку страхування в Україні та його тенденцій

В сучасних умовах економічний розвиток відбувається під загрозою ризиків, які можуть мати ендогенний або екзогенний характер. Однак, можливо запобігти виникненню цих ризиків або мінімізувати їх наслідки за допомогою страхування. Страхування допомагає захистити майнові інтереси фізичних та юридичних осіб у разі настання несприятливих подій шляхом відшкодування їх збитків.

Крім того, страхування є важливим джерелом акумуляції коштів, які можуть бути використані для довгострокових інвестицій у розвиток національної економіки. Використання страхових премій може зменшити навантаження на державний бюджет в частині відшкодування збитків, які спричинені внаслідок надзвичайних ситуацій, катастроф, катаклізмів та природних лих. Крім того, страхування може забезпечити захист бізнесу від непередбачуваних ризиків та соціальну підтримку громадян.

Вцілому, страховий ринок є важливою складовою фінансової системи кожної країни, метою якого є захист майнових інтересів населення, юридичних осіб та держави.

Два елементи, які об'єднує поняття "страховий ринок", - це "ринок" та "страхування". Термін "ринки" відноситься до економічних відносин, що стосуються купівлі-продажу товарів та послуг, а також інституціональної системи, що організовує ці відносини. Страхування, з іншого боку, означає проведення господарської діяльності з метою стабілізації економіки, розподілу ризиків та задоволення потреб страхувальників і власників. Таким чином, "страховий ринок" поєднує у собі елементи економічних відносин та інституціональної системи, які стосуються страхування як засобу забезпечення стабільності та розподілу ризиків.

Страховий ринок можна розглядати як сферу фінансово-економічних відносин між страховиками та страхувальниками, пов'язаних з наданням страхових послуг, захистом майнових інтересів громадян і юридичних осіб та здійсненням фінансових операцій, що відбуваються в межах законодавства та з участю страхових компаній. Важливо не сплутувати ринок страхування з ринком страхових послуг, оскільки останній є лише складовою страхового ринку та характеризує економічні відносини, пов'язані з купівлею-продажем страхових послуг, а не всю сферу страхування в цілому.

Як і в будь-якій економічній системі, функціонування страхового ринку повинно здійснюватися за такими принципами:

- страхові компанії змагаються за залучення нових клієнтів, накопичення премій тощо;
- страхувальники можуть вільно обирати страхові продукти та їх постачальників;
- надійність та гарантія страхового захисту, що забезпечується законодавчими вимогами щодо умов діяльності страхових компаній (порядок реєстрації, ліцензування, ліквідації, реорганізації) та формування страхових резервів;
- співпраця учасників страхового ринку відбувається у таких взаємовідносинах: страховики та перестраховики, страховики та страхові посередники, страхові компанії та об'єднання страховиків (консорціуми, спілки, асоціації) тощо.

На страховому ринку суб'єкти ринкових відносин мають повну самостійність, а саме рівноправ'я у купівлі та продажу страхових продуктів, мають збалансовану систему горизонтальних і вертикальних зв'язків. І тому структуру страхового ринку розглядають у трьох аспектах: територіальному, інституційному та галузевому [13].

Страховий ринок в Україні є незначним за обсягом активів та за рівнем споживання страхових послуг. Показник проникнення (Insurance Penetration ratio), що визначається як співвідношення обсягу залучених страхових премій

до ВВП, у 2020 році становив 1,4% (з них "non-life" – 1,3%). Для порівняння, у Європі – 5,0%, в середньому у світі – 6,1%. Світовими лідерами за цим показником страхування у світі є Великобританія, Японія та Франція. Показник щільності страхування (Insurance Density ratio) – це розмір страхової премії на одну особу, який в Україні є на дуже низькому рівні [14].

Кількість учасників небанківського фінансового ринку України в листопаді зменшилася з 1199 (станом на 31 жовтня) до 1078 (станом на 31 грудня), кількість банків залишилася незмінною – 63. Із реєстрів виключено 30 учасників ринку небанківських фінансових послуг: п'ять фінансових компаній, два страховики, два ломбарди, шість кредитних спілок та одного страхового брокера – добровільно, водночас інші п'ять фінансових компаній та страхового брокера – примусово [15].

Загалом за наведеними даними у таблиці 2.1 спостерігається тривале зменшення кількості страховиків: з 210 у 2020 році до 107 у 2023, що є вполовину менше. Проте кількість страхових компаній «life» не змінилась у 2022-2023 роки.

Таблиця 2.1 Зміни у складі учасників страхового ринку (страховиків) у період з 2020-2023 рр.

Кількість страховиків	31.12.2020	31.12.2021	31.12.2022	30.11.2023
СК «non-life»	190	142	116	95
СК «life»	20	13	12	12
Всього	210	155	128	107

Джерело: складено автором на основі даних [13,15,16,17].

У першому кварталі 2022 року валові страхові премії зі страхування життя склали 1.3 мільярда одиниць, а у четвертому кварталі 2023 року зросли до 1.59 мільярда одиниць. Відсоткова зміна премій сегменту страхування non-life складає 11,58% (10,11 млрд грн у IV кварталі 2022 року і 11,58 млрд грн у відповідному кварталі 2023 року). Загалом показники мають тенденцію до зростання, а відсоток виплат за страховими ризиками варіюється від 13% до 23% протягом цього періоду (див. рис. 2.1).

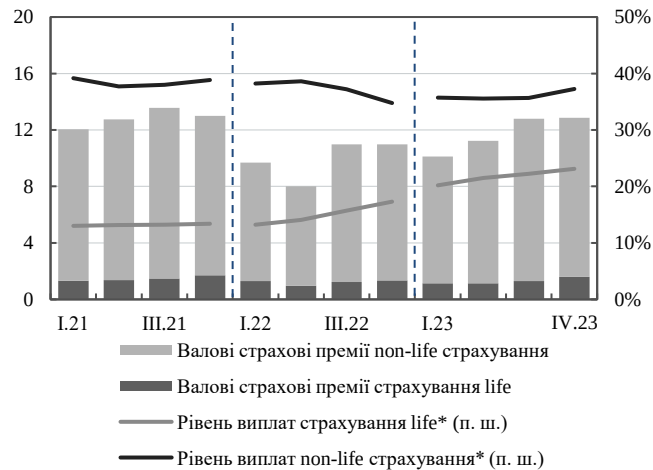

Рисунок 2.1 Премії та рівень виплат за видами страхування 2021-2023 рр, млрд грн.

Джерело: складено автором на основі даних[18].

Автомобільні види страхування (КАСКО, ОСЦПВ, “Зелена картка”) зберегли лідерство за обсягом страхових премій серед інших ризикових видів. Порівняно з аналогічним періодом торік премії автострахування зросли на 15%. Однак в останньому кварталі 2023 року обсяг валових премій автострахування дещо скоротився (на 3%), передусім через менші премії за продуктом “Зелена картка”. Пік зростання популярності цього продукту через вимушену еміграцію українців, ймовірно, вже пройдено, тоді як обсяг виплат зростає: у понад два рази за останній рік, що збільшило рівень виплат більш ніж удвічі. На 40% за рік зросли валові премії зі страхування майна та вогневих ризиків, а валові виплати — зменшилися на чверть. Попри стрімке зростання, цей продукт досі не відновився після падіння у 2022 році [19].

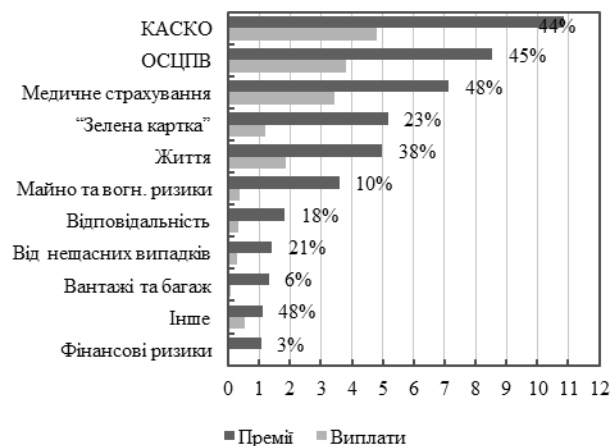

Рисунок 2.2 Страхові премії та виплати за найпоширенішими видами страхування за 2023 рік, млрд грн.

Джерело: складено автором на основі даних[18].

Обсяг активів життєвого страхування зросли з 20.6 млрд грн у грудні 2022 року до 24.1 млрд грн у грудні 2023 року, з нежиттєвого страхування зросли з 49.1 млрд грн у грудні 2022 року до 50.2 млрд грн у грудні 2023 року(див. рис. 2.3).

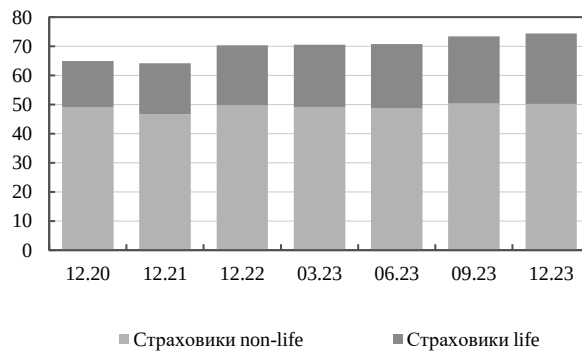

Рисунок 2.3 Обсяг активів страховиків 2020-2023 рр, млрд грн.

Джерело: складено автором на основі даних[18].

У IV кварталі погіршилися коефіцієнти збитковості обов'язкового та добровільного страхування до 51% та 38% відповідно. Причиною цього стало швидше зростання виплат порівняно із заробленими преміями наприкінці року. Для добровільного страхування таке погіршення – перше після чотирьох кварталів зниження показника [19].

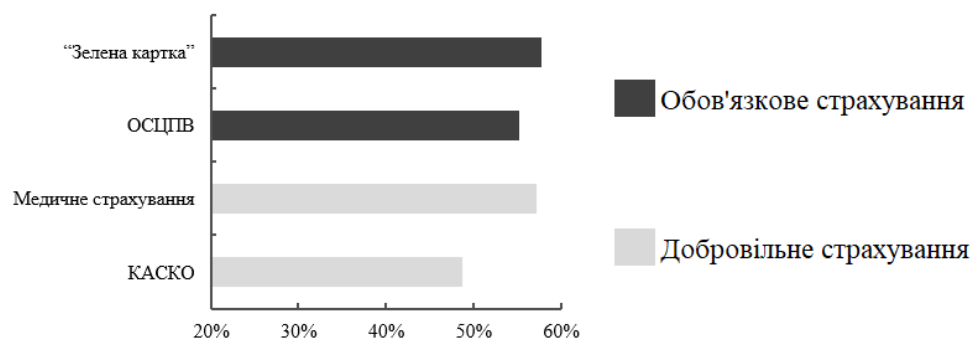

Рисунок 2.4 Коефіцієнти збитковості (loss ratio) основних видів страхування у 2023 році.

Джерело: складено автором на основі даних[18].

Загальний обсяг активів страховиків, станом на кінець 2023 року зріс до 74,4 млрд грн. Обсяг активів страховиків життя збільшився до 28,76 млрд грн. Власний капітал скоротився до 22 млрд грн.

Таблиця 2.2 Основні показники діяльності страхових компаній, млн грн

№	Показник	2023
1	Кількість укладених договорів страхування, тис. одиниць	94,821.5
2	Активи за балансом	74,334.8
3	Активи, визначені статтею 31 Закону України «Про страхування»	56,291.7
4	Обсяг сплачених статутних капіталів	5,955.6
5	Сформовані страхові резерви	46,781.2
6	Валові страхові премії, з них:	47,015.0
7	від страхувальників – фізичних осіб	28,755.0
8	від перестраховальників	1,057.2
9	Валові страхові виплати, з них:	16,867.3
10	страхувальникам – фізичним особам	9,150.7
11	перестраховальникам	133.6
12	Рівень валових виплат, відсотки	35.9
13	Чисті страхові премії	46,011.3
14	Чисті страхові виплати	16,736.1
15	Рівень чистих виплат, %	36.4
16	Обсяг страхових платежів, належних перестраховикам, із них:	4,650.3
17	перестраховикам-нерезидентам	3,646.6

Джерело: складено автором на основі даних [20].

Українські страхові компанії потребують укладення договорів перестраховування з іноземними партнерами, оскільки вони не мають перестрахових пулів в даний час. Представники міжнародних компаній на страховому ринку України зазвичай перестраховують свої ризики у своїх "материнських" компаніях або у міжнародних перестрахових лідерах, використовуючи внутрішні регламенти та облігаторні програми. Перестрахові брокери на страховому ринку України активно займаються акумулюванням та передачею ризиків за кордон.

Після укладання страхових договорів, учасники перестрахового пулу передають свої ризики на перестраховування до організації-учасниці пулу. Це дає можливість учасникам пулу розподілити відповідальність за ризик між

собою, а також утримувати унікальні, неоднорідні та значні ризики, не виводячи капітал за кордон (уникаючи процесу виведення капіталу за кордон).

Створення перестрахового пулу може бути корисним для вирішення проблеми обмеженої ємності страхового ринку. Незважаючи на перевагу розміщення ризику в перестраховому пулі, існують значні ризики, пов'язані з цим методом перерозподілу відповідальності за ризик. Це можуть бути непрозорі взаємовідносини між учасниками перестраховування, зокрема при встановленні ціни на перестраховку.

Отже, ситуація на страховому ринку України вказує на недостатній рівень страхової культури й реальних доходів бізнесу й населення – головних споживачів страхового продукту.

Ключову роль у регулюванні страхового ринку відіграє держава, особливо у разі недостатньо великих обсягів проведення страхової діяльності. Та з розвитком страхового ринку держава поступово втрачає контроль та намагається передати частину своїх контрольних функцій саморегулюючим організаціям. Ці організації у свою чергу об'єднують професійних учасників страхового ринку [17].

2.2 Необхідність страхування відповідальності оператора ядерної установки

У зв'язку з триваючою війною в Україні, що створює численні виклики для країни на всіх рівнях, питання страхування ядерних ризиків стає особливо актуальним та важливим. З урахуванням кількох ядерних електростанцій на території України, зокрема тих, що опинилися недалеко від зони бойових дій, страхування відповідальності операторів ядерних об'єктів стає ключовим аспектом національної безпеки.

За таких умов гостро постає питання про необхідність та механізми страхування, що забезпечують не лише фінансову стабільність страхових компаній, але й можливу компенсацію у разі аварії, реабілітації і обмеженню

потенційних ризиків для здоров'я та безпеки громадян. У контексті бойового конфлікту, коли загроза пошкоджень або аварії на ядерних об'єктах зростає, страхування ядерних ризиків служить запобіжником для пом'якшення наслідків таких подій і надавачем необхідних ресурсів для ефективної реакції у випадку надзвичайних ситуацій.

Очевидно, що катастрофічні ризики створюють високий рівень невизначеності, особливо на випадок ядерної аварії, яка, ймовірно, призведе до небажаного як накопичення, так і впливу на маржу платоспроможності страховиків.

По-перше, жоден окремий страховик не може покрити ризик самотійно.

По-друге, атомна енергетика потрібна для задоволення світових енергетичних потреб. Щоб вона продовжувала це робити, індивідуальна відповідальність оператора повинна бути обмежена або обмежена абсолютною верхньою межею. Тоді держава мала б взяти на себе відповідальність як страховик останньої інстанції [22].

Страхування ядерних ризиків (nuclear risks insurance) — вид страхування, який передбачає відшкодування матеріальних збитків або шкоди, завданої особі внаслідок радіоактивного впливу, зумовленого непередбаченими обставинами при добуванні, виробництві, зберіганні й транспортуванні радіоактивних речовин [1].

Ризики, які пов'язані із страхуванням ядерних реакторів є значно високими та відрізняються від ризиків інших галузей. Тому такому виду страхування притаманні такі особливості:

- відповідальність за всі збитки, викликані ядерним інцидентом несуть оператори атомних станцій, незалежно від того, хто несе за це провину. Збитки також покладаються на оператора, а не на постачальника;

- максимальна ліміт відповідальності для ядерних операторів встановлюється законодавством, після якого держава приймає на себе подальші зобов'язання;
- так як інцидент на ядерних установках матиме свої наслідки в межах не тільки однієї країни, до регулюючого законодавства зі страхування ядерних ризиків доповнено міжнародними конвенціями та угодами.

Оскільки ядерний ризик вважається винятковим ризиком, його покриття не надається традиційним способом. Згідно з різними міжнародними конвенціями оператори атомних станцій юридично зобов'язані покривати свою цивільну відповідальність у разі аварії на одній із їхніх установок. Що стосується Європи, це зобов'язання є частиною міжнародного режиму, створеного під егідою Агенства з ядерної енергії (NEA), спеціалізованого агенства ОЕСР, через дві міжнародні конвенції: Паризьку (1960 р.) та Брюссельську (1963 р.) Згідно з цими Конвенціями цивільна відповідальність ядерних операторів обмежена. Ці оператори зобов'язані укласти та підтримувати страхування чи інше фінансове забезпечення для її покриття. Другий рівень компенсації (на додаток до відповідальності ліцензіатів) надається державою, в якій розташована ядерна установка, на якій сталася аварія. Третій рівень забезпечується всіма договірними державами [23].

Страхування цивільної відповідальності операторів ядерних установок є необхідною передумовою для реалізації низки міжнародних проектів у ядерній енергетиці країни [24].

Враховуючи важливість атомної енергетики у задоволенні глобальних енергетичних потреб та необхідність обмеження індивідуальної відповідальності операторів для забезпечення стабільності цієї галузі, виникає питання про роль конкретних енергетичних компаній. В Україні оператором усіх діючих атомних електростанцій є НАЕК «Енергоатом», створений відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Про створення

Національної атомної енергогенеруючої компанії «Енергоатом» від 17.10.1996 № 1268 на базі майна атомних електростанцій та їх інфраструктур – «Запорізька АЕС», «Рівненська АЕС», «Південноукраїнська АЕС», «Хмельницька АЕС» та «Чорнобильська АЕС» [25].

Україна займає сьоме місце у світі за показником встановленої потужності АЕС. Компанія "Енергоатом" є членом BATE, WNA, EUR, INPRO, Українського ядерного товариства та Асоціації "Український ядерний форум", співпрацює з МАГАТЕ, ЄК, ЄБРР, Євратомом, підтримує двостороннє співробітництво з компаніями-представниками країн з розвиненим ядерним потенціалом. Метою такої співпраці є збереження конкурентоздатного стану ядерного виробництва електроенергії, сприяння науково-технічному і фінансовому співробітництву, залучення інвестицій, впровадження міжнародного досвіду для здійснення стратегічних завдань «Енергоатому» і забезпечення безпечної експлуатації атомних енергоблоків [26].

Незабаром після початку вторгнення та окупації важливих ядерних об'єктів, "Енергоатом" збільшив свій рівень спілкування з МАГАТЕ. Відбулись візити гендиректора МАГАТЕ до України, зокрема до Південноукраїнської та Чорнобильської АЕС, що демонструє підтримку та залученість МАГАТЕ у питаннях ядерної безпеки України. Проте актуальною вимогою до МАГАТЕ залишається вживання заходів щодо виведення російських військових з окупованих ядерних об'єктів і створення безпекових зон навколо українських АЕС без військового персоналу і озброєнь.

Відповідно до зміни геополітичної ситуації, "Енергоатом" вийшов з московського центру ВАО АЕС та перейшов до Паризького центру, що забезпечує більш безпечне та ефективне міжнародне співробітництво.

НАЕК "Енергоатом" активно працює в рамках Міжнародної групи EUR, участь у якій дозволяє компанії брати участь у виробленні стандартів для нових АЕС та оцінювати відповідність проектів цим стандартам [25].

НАЕК "Енергоатом", який керує діючими АЕС, разом з Державним спеціалізованим підприємством "Чорнобильська АЕС", яке відповідає за

ЧАЕС, є основними страхувальниками ядерних ризиків У таблиці 2.3 зазначено, що річні страхові платежі від "Енергоатом" перевищують 200 млн. грн. Останні два роки страхові платежі були здійснені у червні 2023 року та липні 2022 року, що викликано воєнними діями, які ускладнили закупівлю послуг у запланований термін у березні.

Таблиця 2.3 Обов'язкове страхування цивільної відповідальності ДП «НАЕК «Енергоатом» за ядерну шкоду, грн.

Плановий час закупівлі	Планова сума закупівлі
Березень 2017	186 000 000,00
Березень 2018	208 613 753, 00
Березень 2019	216 240 130,00
Березень 2020	220 749 480,00
Березень 2021	203 451 043,34
Липень 2022	105 642 512,71
Червень 2023	146 910 231,21

Джерело: складено автором на основі даних [27].

На міжнародному рівні, ядерні ризики регулюються Віденською конвенцією 1963 року про цивільну відповідальність за ядерну шкоду. Ця конвенція передбачає встановлення мінімального рівня відповідальності для операторів ядерних установок у разі заподіяння ядерної шкоди, а також створення ядерних страхових пулів національного та міжнародного рівнів для забезпечення фінансової захисту в разі нещасних випадків [10].

Україна не є винятком і також має свій Ядерний страховий пул (ЯСПУ), який забезпечує страхування ядерних ризиків в країні. Оскільки НАЕК «Енергоатом» є оператором АЕС України, яка експлуатує 15 енергоблоків, то відповідно страхує свою відповідальність в об'єднанні 22 страхових компаній, що мають відповідні ліцензії.

У 2003 році було створено Об'єднання страховиків під назвою "Ядерний страховий пул" з метою виконання міжнародних зобов'язань України згідно з Віденською Конвенцією (1963 р.) про цивільну відповідальність за ядерну шкоду, а також згідно з вимогами Закону України "Про цивільну відповідальність за ядерну шкоду та її фінансове забезпечення" та Закону

України "Про страхування". Положення про Пул було затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 23 червня 2003 року під номером 953.

Головним завданням Пулу є організація та координація страхування і перестрахування українських ядерних ризиків, ризиків при транзитному транспортуванні територією України ядерних матеріалів, а також прийняття на перестрахування ризиків з-за кордону від іноземних ядерних операторів [24].

Станом на 01.04.2021р. до складу Ядерного страхового пулу входять 22 українські страхові компанії: ТДВ СК «Авеста-Страхування», ТДВ СК «Альфа-Гарант», ПрАТ СК «АРМА», ПрАТ УАСК «АСКА», ПрАТ СК «Брокбізнес», ПрАТ СК «Бусін», ПрАТ «Велта», ПрАТ СК «ВУСО», ТДВ СК «Гардіан», ТДВ «СК «Експо страхування», ПрАТ «Європейський страховий альянс», АТ СК «ІНГО», ПрАТ СК «ІННОВАЦІЙНИЙ СТРАХОВИЙ КАПІТАЛ», ПрАТ СК «Каштан», ПрАТ СК «Крона», ТДВ «СК «Мотор Гарант», ПАТ НАСК «Оранта», ПрАТ «СК «ПЕРША», ПрАТ «Українське пожежно - страхова компанія», АТ «Просто-страхування», АТ СГ «ТАС» (приватне), ПрАТ «Українська транспортно-страхова компанія» [24].

Проте, нині ситуація виглядає інакше. Протягом останнього десятиліття багато іноземних компаній вирішили залишити Ядерний страховий пул України з кількох причин. Перш за все, обмежені можливості їхніх портфелів для покриття ядерних ризиків грали ключову роль, оскільки їхні головні офіси у Європі та інших частинах світу вже мали значні обов'язки, пов'язані з ризиками у інших регіонах. Крім того, деякі з цих компаній вважали українських страховиків ненадійними партнерами, тому не бажали ділити з ними спільну відповідальність за покриття ядерних ризиків.

Так, з ЯСПУ вийшли французька АХА, німецький Allianz, польська PZU, австрійські компанії групи Vienna Insurance Group тощо. Також з 2021 року з ЯСПУ вийшли компанії «АРМА» та «АСКА» (яку придбала СК «ВУСО»).

Ще однією значною проблемою на ринку ядерного страхування є зміна курсу валют. Оскільки майже всі активи вітчизняних страховиків встановлені в гривневому еквіваленті, то страхова місткість ядерного пулу може знизитися [28].

Починаючи з червня 2004 р. пулом застраховані усі діючі енергоблоки ДП НАЕК «Енергоатом». З лютого 2012 р. по лютий 2014р. та з липня 2020 р. застрахована також цивільна відповідальність Чорнобильської АЕС.

Пул забезпечує страхування цивільної відповідальності за ядерну шкоду українських операторів дослідницьких реакторів. З березня 2005 року це включає Інститут ядерних досліджень НАН України, а з грудня 2010 року - Національний науковий центр НАН України "Харківський фізико-технічний інститут".

З липня 2007 року укладаються договори із страхування і перестрахування транзитного транспортування ядерних матеріалів. 2013 року укладено перший договір із перестрахування будівельно-монтажних ризиків будівництва АЕС (Островецька АЕС, Біларусь) [24].

Згідно з чинними договорами про страхування у разі заподіяння ядерної шкоди страхові компанії-члени пулу відшкодовують фактичний збиток, але не більше 150 млн. СПЗ, відповідно до принципу солідарної відповідальності.

Пул по українських ядерних ризиках наразі має ємність 12,4 мільйонів спеціальних прав запозичення (СПЗ), що становить 8,27 % від загального ліміту відповідальності (150 мільйонів СПЗ). Інша частина ліміту відповідальності перестрахована пулом в 18 іноземних Ядерних страхових пулах: Американському, Бельгійському, Білоруському, Британському, Нідерландському, Іспанському, Китайському, Німецькому, Північному (Швеція та Фінляндія), Російському, Словацькому, Словенському, Угорському, Французькому, Хорватському, Чеському, Швейцарському, Японському .

Загальні збори членів пулу є вищим органом Ядерного страхового пулу України (ЯСПУ). В період між зборами, Рада ЯСПУ відповідає за управління

справами пулу. Керівництво поточної діяльності пулу здійснюється Дирекцією ЯСПУ, яка очолюється Генеральним директором.

Український Ядерний страховий пул є невід'ємною складовою світової системи ядерних страхових пулів, що існує вже більше 60 років [24].

Страхові компанії покривають ризики, пов'язані з обов'язком операторів ядерних установок відшкодовувати третім особам збитки, що виникають внаслідок ядерного інциденту. В Україні «Енергоатом» є оператором ядерних установок, які експлуатуються на території країни, і страхові компанії покривають його зобов'язання згідно з вимогами Віденської конвенції про цивільну відповідальність за ядерну шкоду.

До складу Ядерного страхового пулу України (ЯСПУ) входять страхові компанії, які надають страхові послуги для покриття ризиків, пов'язаних з ядерними установками, включаючи Чорнобильську АЕС та дослідні реактори, а також перевезення ядерних матеріалів на території України.

Наразі українське законодавство передбачає обсяг покриття в розмірі 150 млн СПЗ для ДП НАЕК «Енергоатом» та 5 млн СПЗ для операторів дослідницьких реакторів, що відповідає відповідно \$196 млн та \$6,5 млн. Відповідальність за ядерну шкоду обраховується в спеціальних правах запозичення МВФ (1 СПЗ = \$1,3).

Згідно з вимогами, ядерне страхування повинно бути перестраховане на міжнародних ринках. Більше половини страхових премій (130 млн грн з 215,8 млн грн) передаються страховикам-нерезидентам. Крім того, 20% зібраних коштів використовується на ведення справ та адміністративні витрати, включаючи експертизи та перевірки. Якщо страховий ризик не реалізується, то гроші залишаються у страхових компаній.

Ядерний страховий пул України входить до світової системи національних ядерних пулів. Усього функціонує 26 пулів, які страхують понад 100 об'єктів ядерної енергетики, зокрема 60 АЕС. ЯСПУ приймає у перестраховування ризики експлуатантів ядерних об'єктів з інших країн. Члени пулу за договором діють на умовах співстрахування. Тому обов'язки кожного

з членів визначаються на принципах солідарної відповідальності в межах об'єднання. Страхування за межами ЯСПУ законом не передбачено. Отже, конкуренції в ядерному страхуванні на українському ринку не існує [22].

Умови участі в Ядерному страховому пулі обмежують участь дочірніх іноземних компаній через можливу кумуляцію ризиків, яка може призвести до значного збільшення відповідальності компаній у разі великого ядерного інциденту. Зміна курсу валют також є серйозною проблемою на ринку ядерного страхування, оскільки більшість активів у вітчизняних страховиках є в гривні, тому страхова ємність ядерного пулу може зменшитись у валюті. В рамках вирішення проблем важливо збільшувати власне українське утримання ризиків та зменшувати перестрахування за кордоном. Для цього у НБУ є різні інструменти [10].

2.3 Перестрахування ризиків страхування відповідальності

Розвиток українського ринку страхування та перестрахування є одним із пріоритетних напрямків державної політики щодо сектору фінансового ринку, що також матиме свій вплив у майбутньому на поширення використання страхових пулів.

Страхові пули та перестрахування пов'язані через їх важливу роль у розподілі та управлінні ризиками. Страхові пули дозволяють об'єднати зусилля кількох страхових компаній для спільного страхування великих або надзвичайних ризиків, які одній компанії важко покрити самотійно. Перестрахування, у свою чергу, дозволяє страховим пулам передавати частину ризиків на міжнародний ринок, тим самим знижуючи навантаження на одиничні компанії та підвищуючи загальну фінансову безпеку пулу. Водночас, страхові пули об'єднують ресурси кількох страховиків для спільного покриття великих ризиків, що зроблено більш вигідним за допомогою ефективного перестрахування.

Отже, відповідно до статті 12 Закону України «Про страхування» [29], перестрахування (цесія, ретроцесія) - правовідносини з передачі перестрахувальником (цедентом, ретроцедентом) та прийняття перестраховиком (цесіонером, ретроцесіонером) за плату ризику щодо виконання перестрахувальником (цедентом, ретроцедентом) частини своїх обов'язків перед страхувальником та відшкодування витрат (здійснення виплат) на умовах, визначених договором перестрахування.

Перестрахування у страховика (перестраховика) нерезидента здійснюється згідно з вимогами та в порядку, встановленими Кабінетом Міністрів України.

При цьому страховик (цедент, перестрахувальник), який уклав з перестраховиком договір про перестрахування, залишається відповідальним перед страхувальником у повному обсязі згідно з договором страхування [29].

Тобто, перестрахування надає страховим компаніям фінансову підтримку, яка є ключовою для їх стабільної роботи, на яку впливає багато факторів. Через перестрахування страховик має можливість розширювати обсяг свого страхового портфеля, укладаючи договори прямого страхування на суми, які перевищують його власні фінансові ресурси.

Загалом існує дві форми проведення перестрахувальних операцій: пропорційна та непропорційна.

Пропорційна форма перестрахування передбачає часткову участь сторін у розподілі відповідальності. Відповідно до узгодженої частки участі в договорі між сторонами розподіляються страхові премії і збитки.

У пропорційному перестрахуванні розрізняють квотний договір перестрахування, договір ексцедента суми і квотно-ексцедентний договір. Крім того, використовуються різні системи чи модифікації цих форм [7].

Квотний договір перестрахування передбачає зобов'язання перестрахувальника передавати перестраховикові частку в усіх ризиках певного виду, а перестраховик приймати її. Частка участі в перестрахуванні може бути встановлена у відсотках від страхової суми або в абсолютному

вираженні. Перестраховик має право встановлювати ліміти відповідальності за договором.

Стосовно перестраховування вітчизняне законодавство має декілька застережень і вимог:

- якщо страхова сума за окремим договором страхування перевищує 10% суми сплаченого статутного капіталу і сформованих вільних резервів та страхових резервів, страховик зобов'язаний укласти договір перестраховування;
- якщо обсяги страхових премій, що передаються в перестраховування страховикам-нерезидентам, перевищують 50% загального розміру страхових премій страховика-резидента, то перестраховувальник повинен подати до Уповноваженого органу декларацію за звітний період за формою, встановленою Кабінетом Міністрів України;
- страховик-нерезидент має провадити безперервну страхову (перестрахову) діяльність не менше, ніж три роки до дати укладення договору перестраховування і не мати порушення законодавства про страхову і перестрахову діяльність [30].

Розвиток українського ринку перестраховування відбувається паралельно з розвитком страхового ринку.

Основні тенденції розвитку ринку перестраховування України наведено на рис. 2.5.

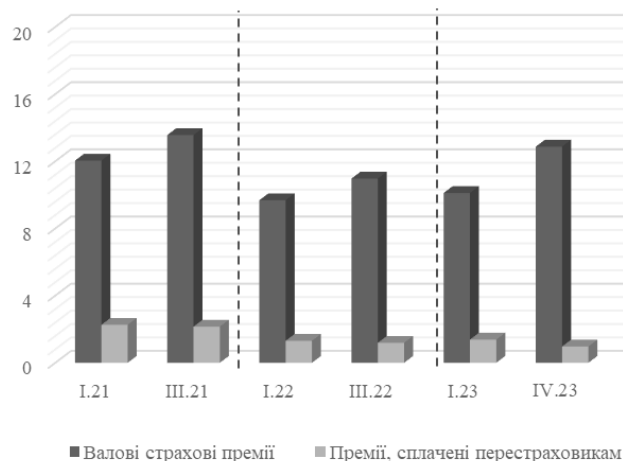

Рисунок 2.5 – Валові премії та премії, сплачені за перестраховування, протягом 2021-2023рр.

Джерело: розраховано автором на основі даних [18].

Отже, в 2023 році страховими компаніями України було зібрано страхових премій сумою майже 13 мільярдів гривень. На перестраховування того ж року було сплачено 1 мільярд гривень. Варто відмітити позитивну динаміку змін обсягів страхових премій протягом 2023-го року після значного спаду у 2022 році через загальну нестабільну економічну ситуацію внаслідок повномасштабного вторгнення Росії на територію України, що свідчить про здатність страхового ринку реагувати на кризові явища, оптимізувати управління ризиками та розробляти продукти, що відповідають потребам населення в умовах невизначеності. Також слід враховувати інфляційні фактори, що мають значний вплив на дані показники.

У свою чергу, перестраховування, як вхідне, так і вихідне, забезпечують додатковий фінансовий захист, дозволяючи страховим пулам передавати частину ризиків міжнародним перестраховикам і таким чином зменшити можливі збитки. Згідно із Законом України «Про страхування» [29]:

- Вихідне перестраховування - правовідносини з передачі перестраховувальником (цедентом, ретроцедентом) перестраховику (цесіонеру, ретроцесіонеру) в перестраховування повністю або частково ризику;
- Вхідне перестраховування - правовідносини з прийняття перестраховиком (цесіонером, ретроцесіонером) повністю або частково ризику, переданого в перестраховування перестраховувальником (цедентом, ретроцедентом).

Роль вхідного перестраховування на вітчизняному страховому ринку є незначною. Незацікавленість іноземних перестраховувальників передавати ризики на відповідальність вітчизняним компаніям пов'язана з низкою проблем:

- відсутність тривалої практики перестраховування ризиків;
- значна залежність кон'юнктури ринку перестраховування від політичної ситуації в країні;
- низька місткість ринку страхування в Україні [31].

У контексті роботи страхових пулів, страхова практика показує, що використання вхідного та вихідного перестраховування допомагає їм більш ефективно управляти ризиками. Вхідне перестраховування дає можливість пулам отримати підтримку зарубіжних перестраховиків, а вихідне - передавати частину ризиків на міжнародний ринок. Це полегшує фінансовий тиск на страхові пули та сприяє уникненню значних збитків. Передача ризиків міжнародним перестраховикам показує, що страховий пул має надійні засоби управління ризиками та здатний забезпечити фінансову стабільність, навіть у випадку великих збитків. Перестраховування дозволяє страховим пулам розширювати свої можливості щодо страхування різних видів ризиків. Воно може забезпечити фінансовий резерв, який допоможе пулам приймати більші ризики або пропонувати нові страхові продукти, збільшуючи їхню конкурентоспроможність.

Необхідність у перестрахованні з кожным днем зростатиме через охоплення страхуванням дедалі більшої кількості великих, специфічних ризиків, тому важливо, аби в даному питанні були зацікавлені не тільки страхові компанії, а й державний сектор, адже відкритість перестрахового ринку України та залучення іноземних перестраховиків стане поштовхом для нових позитивних зрушень як для ринку, так і для економіки в цілому.

Висновки до розділу 2

Страховий ринок України стикається зі значними проблемами, які мають прямий вплив на роботу та ефективність страхових компаній. Низький рівень розвитку ринку, обмеженість страхових продуктів та недовіра

споживачів до послуг у цій галузі загрожують її стабільності та подальшому зростанню. Це підкреслює важливість страхових пулів для розподілу великих та незвичайних ризиків між страховими компаніями, що особливо важливо для збалансування фінансових можливостей у випадках надзвичайних подій, які одна компанія не може покрити самотійно.

Український страховий сектор характеризується високим рівнем фрагментованості з великою кількістю малих та середніх страховиків, які мають обмежені фінансові ресурси для покриття великих ризиків. Це може бути передумовою для компаній об'єднуватися в пули для спільного страхування великих або надзвичайних ризиків, таких як природні катастрофи або великомасштабні промислові аварії.

Проте через ведення військових дій на території України, розвиток страхових пулів може призупинитись через низку нових перешкод та викликів. Так для Ядерного страхового пулу наявність конфлікту та політичної нестабільності ускладнює доступ українських компаній до світових перестраховувальних ринків. Також викликами залишаються обмежені можливості портфеля ризиків та ненадійність деяких партнерів, що зумовлює вихід іноземних компаній з українських пулів та зменшення міжнародного перестраховування.

Вхідне та вихідне перестраховування може допомогти забезпечити подальший розвиток страхових пулів в Україні через збільшення інвестицій в економіку країни, що дає можливість диверсифікації ризиків та сприяє більш ефективному та безпечному функціонуванню вітчизняного ринку. Проте через проблему політичної та економічної нестабільності, ускладненого регулювання українського перестрахового ринку, Україні необхідно вжити низку заходів для підвищення привабливості свого внутрішнього перестраховувального ринку та залучення іноземних інвесторів до фінансування економічних проектів у країні.

Проте, необхідно знайти баланс між ризиком втрати внутрішнього капіталу через вихідне перестраховування та потенційними перевагами

залучення міжнародних інвестицій у страховий ринок. Підвищення транспарентності та підзвітності в межах страхового сектору є ключовим для приваблення стабільних зовнішніх інвестицій.

Отже, страховий ринок України потребує подальшого розвитку та реформування задля покращення своєї ефективності і надійності. За таких умов страхові пули можуть виявитись дієвим механізмом у забезпечення фінансових стійкості у випадках великих ризиків.

РОЗДІЛ 3. ПРАКТИЧНІ ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ СТРАХОВИХ ПУЛІВ В УКРАЇНІ

3.1 Обґрунтування моделі та характеристика інформаційної бази

Об'єднання «Ядерний страховий пул» є інституційним механізмом, що спрямований на забезпечення фінансової стійкості та відповідальності в галузі ядерної енергетики в Україні. Метою утворення Пулу є координація діяльності його членів, пов'язаної з проведенням обов'язкового страхування цивільної відповідальності за ядерну шкоду і забезпечення фінансової надійності страхування. Його утворення ґрунтується на принципах добровільності та спільної відповідальності страховиків-резидентів країни, які мають ліцензію на проведення обов'язкового страхування цивільної відповідальності операторів ядерних установок. Центральною метою «Ядерного страхового пулу» є гарантування відшкодування шкоди, яка може бути заподіяна внаслідок ядерного інциденту. Це означає, що у випадку подій, пов'язаних з ядерною енергетикою, страховий пул виступає як фінансовий ресурс, призначений для компенсації збитків, які понесли постраждалі сторони.

До об'єднання «Ядерний страховий пул» входять:

- ТДВ СТ «АВЕСТА страхування»;
- ТДВ СК «Альфа-гарант»;
- АТ СК «ББС ІНШУРАНС»;
- АТ СК «Бусін»;
- ПрАТ «Велта»;
- ПрАТ СК «ВУСО»;
- ПрАТ «Європейський страховий альянс»;
- ТДВ «СК “ЕКСПО СТРАХУВАННЯ”»;
- ТДВ «СК “ТАРДІАН”»;
- АТ «СК “ІНГО”»;

- ПрАТ «ІННОВАЦІЙНИЙ СТРАХОВИЙ КАПІТАЛ»;
- ПАТ НАСК «Оранта»; ПрАТ «СК “ПЕРША”»;
- АТ «СГ “ТАС”» (приватне);
- ПрАТ «УПСК»;
- ПрАТ «Українська транспортна СК».

Для аналізу обрано множинну регресійну модель залежності фінансових результатів (Y) страхованих компаній об'єднання «Ядерний страховий пул» від їх активів (X1), страхових премій (X2), рівня страхових виплат (X3), частки страхових премій в ВВП України (X4) та рівня інфляції (X5). Врахування такого різноманіття факторів дозволяє отримати більш повну та реалістичну картину впливу змінних на фінансові результати страхових компаній. Вибір множинної регресійної моделі є доцільним з точки зору аналізу та прогнозування фінансових результатів страхових компаній об'єднання «Ядерний страховий пул», оскільки вона дозволяє враховувати вплив різних факторів на їхню діяльність і виявляти можливі взаємозв'язки між ними.

Інформаційна база, яка використовується для аналізу фінансових результатів та діяльності страхових компаній об'єднання «Ядерний страховий пул», є ключовим елементом у процесі прийняття стратегічних рішень. Вона включає в себе різноманітні джерела інформації, що надають об'єктивні дані про фінансове становище та динаміку розвитку страхових компаній.

Наглядова статистика Національного банку України є одним з основних джерел інформації, яке надає аналіз фінансових показників, пов'язаних з діяльністю страхових компаній, за 2020-2023 роки. Рейтинги, надані агентством FORINSURER, також є важливим джерелом інформації для аналізу страхових компаній. Вони використані для формування масиву даних за 2003-2019 роки. Фінансова звітність страхових компаній, що входять до об'єднання, також є важливим джерелом інформації для аналізу їхньої фінансової діяльності, що допоміг заповнити прогалини в масиві.

Узагальнюючи, комбінація цих джерел інформації дозволяє здійснювати комплексний аналіз фінансових результатів страхових компаній об'єднання «Ядерний страховий пул», що є важливим елементом у прийнятті обґрунтованих стратегічних рішень і забезпеченні їхньої стійкості та успішності на ринку.

Вихідні дані наведені в табл.3.1:

Таблиця 3.1 Вихідні дані для побудови множинної регресійної моделі залежності фінансових результатів страхованих компаній об'єднання «Ядерний страховий пул» від ряду факторів за 2003-2023 рр.

Рік	Фінансовий результат, млн грн, млн грн	Активи, млн грн	Страхові премії, млн грн	Рівень страхових виплат, %	Частка страхових премій у ВВП, %	Рівень інфляції, %
t	Y	X1	X2	X3	X4	X5
2003	246	727	801	25,28	0,27	108,2
2004	281	922	683	34,30	0,27	112,3
2005	322	1352	1111	32,97	0,31	110,3
2006	421	1682	1469	31,35	0,31	111,6
2007	1107	2486	2225	30,93	0,34	116,6
2008	671	3115	3028	43,95	0,33	122,3
2009	902	3384	2607	40,81	0,37	112,3
2010	1032	3866	2630	33,91	0,36	109,1
2011	979	4225	2709	35,03	0,32	104,6
2012	989	4458	2487	38,71	0,32	99,8
2013	1059	4522	2775	30,92	0,31	100,5
2014	1172	5137	2778	32,45	0,33	124,9
2015	1210	5422	3620	32,85	0,27	143,3
2016	1443	5983	4171	32,71	0,25	112,4
2017	1395	6547	5013	36,64	0,22	113,7
2018	1532	7969	6390	36,11	0,22	109,8
2019	1663	8777	8036	35,44	0,22	104,1
2020	1558	9749	7012	48,55	0,23	105
2021	1493	11152	8871	48,93	0,20	110
2022	1860	12719	9057	37,38	0,25	126,6
2023	1776	16123	12229	43,95	0,25	105,1

Джерело: складено автором

За допомогою функції ЛІНЕЙН визначимо основні показники та рівняння моделі (табл.3.2).

Таблиця 3.2 Множинна регресійна модель залежності фінансових результатів страхованих компаній об'єднання «Ядерний страховий пул» від ряду факторів за 2003-2023 рр.

	a5	a4	a3	a2	a1	a0
	2,94	481,70	-10,30	-0,01	0,13	317,49
	5,70	1573,97	12,28	0,11	0,08	896,88
R ²	0,80	251,20	#Н/Д	#Н/Д	#Н/Д	#Н/Д
F	12,36	15	#Н/Д	#Н/Д	#Н/Д	#Н/Д
	3899583,38	946501,19	#Н/Д	#Н/Д	#Н/Д	#Н/Д

Джерело: складено автором

Отримуємо рівняння:

$$Y = 317,49 + 0,13X_1 - 0,01X_2 - 10,3X_3 + 481,7X_4 + 2,94X_5 \quad (3.1)$$

Коефіцієнти перед змінними є значущими, оскільки їхні значення відрізняються від нуля. Однак, коефіцієнти перед змінною X_3 (рівень страхових виплат) має від'ємне значення. Це може вказувати на те, що збільшення рівня страхових виплат може мати негативний вплив на фінансові результати компаній.

Необхідним є додаткове обґрунтування адекватності цієї моделі за допомогою статистичних тестів.

Оцінимо адекватність моделі за критерієм Фішера. У даному випадку розрахована F-статистика складає 12,36, тоді як критичне значення F при рівні значимості 0,05 для даної моделі з п'ятьма змінними в експерименті складає 3,06. Отримане значення F-статистики (12,36) перевищує критичне значення F (3,06), що вказує на те, що регресійна модель статистично значима. Іншими словами, існує достатньо доказів того, що взаємозв'язок між залежною та незалежними змінними, описаний моделлю, не випадковий.

Для аналізу коефіцієнтів регресії використовується значення статистичного t-критерію. В даному випадку надані значення t для кожного коефіцієнта регресії: a_5 , a_4 , a_3 , a_2 , a_1 та a_0 . Значення критичного t-критерію, що відповідає рівню значимості 0,05 для даної кількості ступенів свободи, становить 2,49. Аналізуючи надані значення t, можна визначити, що жодне з них не перевищує значення критичного t-критерію. Це означає, що ні один з коефіцієнтів регресії не є статистично значущим на рівні значимості 0,05.

Коефіцієнт детермінації R^2 є важливим показником ефективності регресійної моделі. У даному випадку $R^2=0,80$, що означає, що приблизно 80% варіації залежної змінної пояснено використаною регресійною моделлю. Коефіцієнт кореляції R дорівнює 0,90, що свідчить про високу кореляційну залежність між спостережуваними значеннями залежної та розглянутих незалежних змінних.

Отже, модель підходить для пояснення фінансових результатів страхових компаній об'єднання «Ядерний страховий пул».

3.2 Аналіз результатів розрахунків та діагностика моделі

Перевіримо наявність гетероскедастичності залишків моделі за тестом Вайта (табл.3.3).

Таблиця 3.3 Перевірка гетероскедастичності регресійної моделі залежності фінансових результатів страхованих компаній об'єднання «Ядерний страховий пул» від активів за 2003-2023 рр.

t	Y	X1	X1^2	X1^3	Y*	e	e^2
2003	246	727	529181	384951522,6	565,14	-319,12	101837,03
2004	281	922	850248	784003677,1	585,97	-304,77	92883,39
2005	322	1352	1826900	2469289569	631,93	-309,90	96036,29
2006	421	1682	2829183	4758734250	667,29	-246,70	60862,32
2007	1107	2486	6182229	15371549749	753,37	354,06	125357,54
2008	671	3115	9702899	30224023465	820,64	-149,52	22355,34
2009	902	3384	11448846	38738481569	849,39	52,74	2781,33
2010	1032	3866	14946422	57783769662	901,02	130,57	17047,61
2011	979	4225	17848289	75404089855	939,40	39,23	1539,14
2012	989	4458	19873712	88596894109	964,37	24,21	586,27
2013	1059	4522	20445971	92450997795	971,19	88,03	7748,53
2014	1172	5137	26392190	135585470442	1037,07	134,57	18107,98
2015	1210	5422	29401745	159426187681	1067,57	142,30	20249,71
2016	1443	5983	35791718	214128177159	1127,53	315,16	99323,53
2017	1395	6547	42863701	280630264321	1187,93	207,53	43066,88
2018	1532	7969	63510635	506138860537	1340,14	191,75	36766,34
2019	1663	8777	77035992	676146060047	1426,58	236,20	55790,45
2020	1558	9749	95045188	926606196194	1530,61	27,55	758,81
2021	1493	11152	124358859	1386804030204	1680,70	-188,19	35415,06
2022	1860	12719	161777996	2057686352543	1848,46	11,05	122,08
2023	1776	16123	259941508	4190959366532	2212,69	-436,73	190734,65
						0,00	1029370,28

0,11	487,29
0,01	88,97
0,79	232,76
70,45	19
3816714,29	1029370,28

Побудова моделі для тесту Вайта			
a3	a2	a1	a0
5,4505E-08	0,00061454	-20,112472	105926
1,0393E-07	0,00253824	17,265079	31996,1
0,52245355	38439,4083	#Н/Д	#Н/Д
6,19954384	17	#Н/Д	#Н/Д
2,7481E+10	2,5119E+10	#Н/Д	#Н/Д
0,52443605	0,24211184	1,1649221	3,31061

W=	7,8368033
----	-----------

Джерело: складено автором

Для інших факторів розраховані показники наступні:

W1=	7,836803296	>X ² _{крит}	Є гетероскедастичність
W2=	7,986372149	>X ² _{крит}	Є гетероскедастичність
W3=	2,006251284	<X ² _{крит}	Немає гетероскедастичності
W4=	4,162777846	<X ² _{крит}	Немає гетероскедастичності
W5=	1,581383736	<X ² _{крит}	Немає гетероскедастичності
X ² _{крит} =	4,351460191		

Наявність гетероскедастичності спостерігається тільки за факторами X1 та X2, тоді як інші (X3, X4, X5) виявляють відсутність цього явища. Гетероскедастичність може впливати на надійність оцінок та статистичну значимість параметрів моделі, тому вилучаємо з моделі показники X1 та X2. Отримуємо табл.3.4.

Таблиця 3.4 Оновлені вихідні дані для побудови множинної регресійної моделі залежності фінансових результатів страхованих компаній об'єднання «Ядерний страховий пул» від ряду факторів за 2003-2023 рр.

Рік	Фінансовий результат, млн грн, млн грн	Рівень страхових виплат, %	Частка страхових премій у ВВП, %	Рівень інфляції, %
t	Y	X3	X4	X5
2003	246	25,28	0,27	108,2
2004	281	34,30	0,27	112,3
2005	322	32,97	0,31	110,3
2006	421	31,35	0,31	111,6
2007	1107	30,93	0,34	116,6
2008	671	43,95	0,33	122,3
2009	902	40,81	0,37	112,3
2010	1032	33,91	0,36	109,1
2011	979	35,03	0,32	104,6
2012	989	38,71	0,32	99,8
2013	1059	30,92	0,31	100,5
2014	1172	32,45	0,33	124,9
2015	1210	32,85	0,27	143,3
2016	1443	32,71	0,25	112,4
2017	1395	36,64	0,22	113,7
2018	1532	36,11	0,22	109,8
2019	1663	35,44	0,22	104,1
2020	1558	48,55	0,23	105
2021	1493	48,93	0,20	110
2022	1860	37,38	0,25	126,6
2023	1776	43,95	0,25	105,1

Джерело: складено автором

За допомогою функції ЛІНЕЙН визначимо основні показники та рівняння моделі (табл.3.5). Оскільки значення статистики F перевищує

критичне значення, це означає, що на рівні значимості 0,05 регресійна модель є статистично значущою. Тобто, є достатньо доказів того, що взаємозв'язок між залежною змінною (фінансовими результатами страхових компаній) та незалежними змінними, описаний у моделі, не є випадковим.

Таблиця 3.5 Оновлена множинна регресійна модель залежності фінансових результатів страхованих компаній об'єднання «Ядерний страховий пул» від ряду факторів за 2003-2023 рр.

	a5	a4	a3	a0
	5,73	-4216,89	28,14	627,69
	9,36	1960,36	16,43	1450,03
R2	0,39	416,82	#Н/Д	#Н/Д
F	3,63	17	#Н/Д	#Н/Д
	1892455,27	2953629,3	#Н/Д	#Н/Д

Джерело: складено автором

Отримуємо рівняння:

$$Y = 627,69 + 28,14X_3 - 4216,89X_4 + 5,73X_5 \quad (3.2)$$

Перевіримо наявність мультиколінеарності факторів моделі за алгоритмом Фаррара-Глобера, розрахувавши кореляційну матрицю та вектори коефіцієнтів парної кореляції за нормалізованими даними (табл.3.6).

Таблиця 3.6 Кореляційна матриця та вектори коефіцієнтів парної кореляції множинної регресійної моделі залежності фінансових результатів страхованих компаній об'єднання «Ядерний страховий пул» від ряду факторів за 2003-2023 рр.

	X3	X4	X5			
r=	1	-0,3091	-0,1219			
	-0,3091	1	0,0544			
	-0.1219	0.0544	1			

r _{yx} =	0,4613	Y X3
	-0,5281	Y X4
	0.0517	Y X5

Джерело: складено автором

Розрахований на основі кореляційної матриці $\chi^2 (2,1018) < \chi^2_{\text{крит}} (7,8147)$, то в масиві пояснювальних змінних немає мультиколінеарності, що робить модель більш надійною та стабільною для аналізу. За наданими даними, значення статистики F для кожної незалежної змінної менше за відповідне критичне значення F_{табл.} Це свідчить про те, що жодна з

незалежних змінних не має статистично значущої мультиколінеарності з іншими змінними. Додатково, за результатами порівняння значень статистики t для комбінацій незалежних змінних також встановлено, що для жодної пари змінних не спостерігається статистично значущої мультиколінеарності. Отже, на підставі аналізу можна зробити висновок, що всі незалежні змінні в моделі не мають статистично значущої мультиколінеарності між собою, що робить модель більш надійною та стабільною для подальшого аналізу.

Перевіримо, чи нормальний розподіл залишків моделі (табл.3.7).

Таблиця 3.7 Перевірка нормальності розподілу залишків регресійної моделі залежності фінансових результатів страхованих компаній об'єднання «Ядерний страховий пул» від активів за 2003-2023 рр.

t	Y	X3	X4	X5	Y*	e	e^2
2003	246	25,28	0,27	108,2	811,81	-565,80	320126,04
2004	281	34,30	0,27	112,3	1109,88	-828,68	686714,31
2005	322	32,97	0,31	110,3	896,50	-574,47	330011,74
2006	421	31,35	0,31	111,6	845,89	-425,30	180880,44
2007	1107	30,93	0,34	116,6	711,47	395,97	156789,82
2008	671	43,95	0,33	122,3	1179,72	-508,59	258668,59
2009	902	40,81	0,37	112,3	857,56	44,57	1986,07
2010	1032	33,91	0,36	109,1	701,19	330,40	109162,10
2011	979	35,03	0,32	104,6	859,92	118,72	14093,84
2012	989	38,71	0,32	99,8	954,68	33,90	1149,43
2013	1059	30,92	0,31	100,5	763,18	296,03	87636,41
2014	1172	32,45	0,33	124,9	873,94	297,69	88621,94
2015	1210	32,85	0,27	143,3	1218,11	-8,24	67,89
2016	1443	32,71	0,25	112,4	1133,60	309,08	95532,75
2017	1395	36,64	0,22	113,7	1384,82	10,63	113,03
2018	1532	36,11	0,22	109,8	1328,72	203,17	41279,34
2019	1663	35,44	0,22	104,1	1290,25	372,52	138774,63
2020	1558	48,55	0,23	105	1615,37	-57,22	3274,16
2021	1493	48,93	0,20	110	1773,65	-281,14	79041,27
2022	1860	37,38	0,25	126,6	1371,74	487,76	237911,36
2023	1776	43,95	0,25	105,1	1426,97	348,99	121794,13
Сума							2953629,30

a5	a4	a3	a0
5,73	-4216,89	28,14	627,69
9,36	1960,36	16,43	1450,03
0,39	416,82	#Н/Д	#Н/Д
3,63	17	#Н/Д	#Н/Д

Se=	384,29
RS=	3,43
Інт	(2,7-3,7)

Джерело: складено автором

Значення RS дорівнює 3,43, що знаходиться всередині меж довірчого інтервалу від 2,7 до 3,7. Це означає, що отримане значення RS знаходиться в межах прийнятної діапазону, що вказує на нормальність розподілу.

Перевіримо автокореляцію залишків моделі за тестом Дарбіна-Ватсона (табл.3.8).

Таблиця 3.8 Перевірка автокореляції оновленої множинної регресійної моделі залежності фінансових результатів страхованих компаній об'єднання «Ядерний страховий пул» від ряду факторів за 2003-2023 рр.

Y	Y*	e	e ²	(e _i -e _{i-1}) ²	e _i *e _{i-1}
246	811,81	-565,80	320126,04	-	-
281	1109,88	-828,68	686714,31	69108,76	468865,80
322	896,50	-574,47	330011,74	64625,67	476050,19
421	845,89	-425,30	180880,44	22250,52	244320,83
1107	711,47	395,97	156789,82	674480,05	-168404,90
671	1179,72	-508,59	258668,59	818231,80	-201386,70
902	857,56	44,57	1986,07	305986,01	-22665,67
1032	701,19	330,40	109162,10	81699,70	14724,23
979	859,92	118,72	14093,84	44808,16	39223,89
989	954,68	33,90	1149,43	7193,46	4024,91
1059	763,18	296,03	87636,41	68712,79	10036,53
1172	873,94	297,69	88621,94	2,76	88127,80
1210	1218,11	-8,24	67,89	93595,70	-2452,93
1443	1133,60	309,08	95532,75	100694,21	-2546,78
1395	1384,82	10,63	113,03	89073,72	3286,03
1532	1328,72	203,17	41279,34	37072,29	2160,04
1663	1290,25	372,52	138774,63	28679,93	75687,02
1558	1615,37	-57,22	3274,16	184680,72	-21315,96
1493	1773,65	-281,14	79041,27	50141,30	16087,07
1860	1371,74	487,76	237911,36	591213,94	-137130,65
1776	1426,97	348,99	121794,13	19257,51	170223,99
		0,00	2953629,30	3351508,99	1056914,72
			DW=	1,135	
			p=	0,358	

Джерело: складено автором

Значення статистики Дарбіна-Ватсона (DW) дорівнює 1,135, що знаходиться між критичними значеннями, тобто в зоні невизначеності. Згідно з критерієм фон Неймана, $Q'=1,191$, що менше $Q'(a;n)=1,37$, та свідчить про наявність автокореляції в залишкових даних регресійної моделі. Наявність автокореляції може вплинути на надійність оцінок параметрів моделі та її прогностичну здатність. Для коректного використання регресійної моделі необхідно враховувати цю автокореляцію та, за необхідності, вживати відповідні корекційні заходи.

Для усунення автокореляції введемо лагову змінну у вигляді попереднього рівня інфляції ($X5t-1$). Отримуємо табл.3.9.

Таблиця 3.9 Перевірка автокореляції оновленої множинної регресійної моделі залежності фінансових результатів страхованих компаній об'єднання «Ядерний страховий пул» від ряду факторів за 2003-2023 рр.

t	Y	X3	X4	X5	L	Y*	e	e ²	(ei-ei-1) ²	ei*ei-1
2003	246	25,28	0,27	108,2	0	269,09	-23,08	532,51	-	-
2004	281	34,30	0,27	112,3	108,2	1150,66	-869,46	755957,24	716362,27	20063,74
2005	322	32,97	0,31	110,3	112,3	969,98	-647,94	419827,88	49069,67	563357,72
2006	421	31,35	0,31	111,6	110,3	920,74	-500,15	250146,39	21843,33	324065,47
2007	1107	30,93	0,34	116,6	111,6	761,38	346,05	119751,36	716050,14	-173076,20
2008	671	43,95	0,33	122,3	116,6	1075,99	-404,87	163915,99	563875,58	-140104,11
2009	902	40,81	0,37	112,3	122,3	852,13	50,00	2499,90	206901,65	-20242,88
2010	1032	33,91	0,36	109,1	112,3	740,74	290,84	84590,79	58006,76	14541,97
2011	979	35,03	0,32	104,6	109,1	900,60	78,03	6089,14	45288,94	22695,50
2012	989	38,71	0,32	99,8	104,6	938,93	49,65	2465,32	805,48	3874,50
2013	1059	30,92	0,31	100,5	99,8	818,63	240,58	57880,81	36455,13	11945,50
2014	1172	32,45	0,33	124,9	100,5	805,10	366,53	134344,20	15862,30	88181,35
2015	1210	32,85	0,27	143,3	124,9	1258,47	-48,60	2362,29	172335,69	-17814,60
2016	1443	32,71	0,25	112,4	143,3	1436,01	6,67	44,50	3055,24	-324,23
2017	1395	36,64	0,22	113,7	112,4	1441,59	-46,13	2128,06	2788,02	-307,73
2018	1532	36,11	0,22	109,8	113,7	1414,76	117,13	13719,55	26654,28	-5403,34
2019	1663	35,44	0,22	104,1	109,8	1384,26	278,51	77569,83	26044,51	32622,43
2020	1558	48,55	0,23	105	104,1	1488,69	69,47	4825,51	43700,94	19347,20
2021	1493	48,93	0,20	110	105	1642,07	-149,56	22367,08	47970,72	-10389,06
2022	1860	37,38	0,25	126,6	110	1336,87	522,63	273145,90	451839,24	-78163,13
2023	1776	43,95	0,25	105,1	126,6	1502,29	273,67	74894,71	61983,39	143028,61
Сума							0,00	2469058,96	3266893,27	797898,71
									DW=	1,323
									p=	0,323

Джерело: складено автором

Значення статистики Дарбіна-Ватсона (DW) дорівнює 1,323, що знаходиться між критичними значеннями, тобто в зоні невизначеності. Згідно з критерієм фон Неймана, $Q'=1,389$, що більше $Q'(a;n)=1,37$, та свідчить про відсутність автокореляції в залишкових даних регресійної моделі.

Перевіримо модель з лаговою змінною на адекватність.

Таблиця 3.10 Оновлена множинна регресійна модель залежності фінансових результатів страхованих компаній об'єднання «Ядерний страховий пул» від ряду факторів за 2003-2023 рр.

	aL	a5	a4	a3	a0
	6,63	1,64	-4736,07	14,93	1002,82
	3,74	9,12	1870,60	17,19	1382,86
R2	0,49	392,83	#Н/Д	#Н/Д	#Н/Д
F	3,85	16	#Н/Д	#Н/Д	#Н/Д
	2377025,61	2469058,96	#Н/Д	#Н/Д	#Н/Д

Джерело: складено автором

Отримуємо рівняння:

$$Y=1002,82+14,93X_3-4736,07X_4+1,64X_5+6,63L \quad (3.3)$$

Оскільки значення статистики F перевищує критичне значення, це означає, що на рівні значимості 0,05 регресійна модель є статистично значущою. Тобто, є достатньо доказів того, що взаємозв'язок між залежною змінною (фінансовими результатами страхових компаній) та незалежними змінними, описаний у моделі, не є випадковим.

Аналізуючи модель, можна визначити, як кожен з цих факторів впливає на фінансовий результат страхових компаній. Позитивний коефіцієнт перед X_3 (рівень страхових виплат) в моделі вказує на те, що зростання цього показника сприяє збільшенню фінансового результату, адже зростання рівня страхових виплат може сигналізувати про збільшення популярності страхових послуг компаній та підвищення довіри клієнтів до її діяльності.

Зворотний вплив має коефіцієнт перед X_4 (частка страхових премій у ВВП), тобто її зростання свідчить про скорочення фінансового результату страхових компаній. Зростання частки страхових премій у ВВП може вказувати на зростання конкуренції на ринку та підвищення витрат на маркетинг та розвиток бізнесу, що може зменшити фінансовий результат. Також, збільшення частки страхових премій у ВВП може сигналізувати про зростання ризиків та нестабільності у макроекономічному середовищі, що може негативно позначитися на прибутковості страхових компаній.

Також варто враховувати, що модель включає рівень інфляції (X_5), що може вплинути на фінансовий результат через зміну вартості грошей та структуру витрат страхових компаній. Більш того, лагова змінна рівня інфляції попереднього року (L) дозволяє врахувати зміни в інфляційному середовищі та їхній вплив на поточний фінансовий результат. Збільшення рівня інфляції може вплинути на фінансовий результат страхових компаній через кілька механізмів. Перш за все, зростання інфляції може призвести до девальвації національної валюти, що, в свою чергу, може позначитися на фінансовому результаті у гривні. З одного боку, фінансовий результат, обчислений у гривні, може зростати, оскільки інфляція збільшує вартість грошей і, відповідно,

гривневі доходи. Однак, з іншого боку, доходи, виміряні у валюті, можуть зменшуватися внаслідок девальвації.

На підставі наведених даних можна зробити висновок, що модель демонструє задовільну точність і придатність до подальшого використання для прогнозування та аналізу. Розроблена модель дозволить страховим компаніям об'єднання «Ядерний страховий пул» отримати більш глибоке розуміння факторів, що впливають на їхні фінансові результати, та розробити ефективні стратегії управління, спрямовані на покращення їхньої прибутковості та стійкості на ринку.

3.3 Пропозиції щодо вдосконалення використання страхових пулів в Україні

Страхові пули є важливим інструментом страхування, який може допомогти зменшити ризики та витрати страховиків. Особливо в Україні, де страховий ринок знаходиться на ранній стадії розвитку, використання страхових пулів може стати чинником прискорення прогресу цієї галузі.

Утворення ефективної системи діяльності страхових пулів в Україні зіткнулося з багатьма перешкодами, включаючи психологічний аспект, що базується на фінансово-економічних проблемах. Ця ситуація свідчить про пріоритетність вузькопрофесійних інтересів, коли деякі сторони не бажають нести фінансову відповідальність, пов'язану зі сплатою високих страхових премій, тоді як інші не зацікавлені в прийнятті обов'язків, що потребують додаткових фінансових, кадрових та інших ресурсів. Все це спричиняє затримки в законодавчому вирішенні питання створення ефективної системи страхування в цілому.

Можливими напрямками розвитку використання страхових пулів в Україні можуть бути:

- Підвищення рівня свідомості страхувальників про переваги та можливості використання страхових пулів.
- Розробка відповідної правової бази, яка б дозволяла ефективно використовувати страхові пули в Україні.
- Розвиток співпраці між страховиками та іншими галузями, наприклад, банками та інвестиційними компаніями, для спільного використання страхових пулів.
- Забезпечення високого рівня професійної підготовки працівників страхових компаній для ефективного використання страхових пулів.
- Підтримка держави та інших зацікавлених сторін у розвитку та популяризації використання страхових пулів в Україні.
- Розробка нових видів страхування, які можуть бути забезпечені за допомогою страхових пулів.
- Створення сприятливих умов для залучення іноземних інвесторів шляхом вхідного та вихідного перестрахування. Створення спеціальних програм для міжнародного перестрахування великих ризиків, таких як ядерні, екологічні та природні катастрофи.
- Вдосконалення використання страхових пулів в Україні може сприяти розвитку страхового ринку та підвищенню рівня захисту майнових інтересів громадян та бізнесу.

За результатами проведеного емпіричного дослідження факторів впливу на фінансові результати компаній-учасників Ядерного страхового пулу, можна сформулювати наступні пропозиції:

- Збільшення ємності портфеля ядерних ризиків: створити умови для залучення іноземних та вітчизняних компаній та Розробити механізми державної підтримки для зниження ризиків та залучення додаткового капіталу.

- Підвищення надійності українських страховиків: продовжити підвищення рівня прозорості та звітності страхових компаній та дотримання міжнародних стандартів оцінки ризиків.
- Покращення міжнародного співробітництва: продовжувати активно взаємодіяти з міжнародними пулінговими системами для отримання технічної та фінансової підтримки та можливе створення спільних програм перестраховування з міжнародними партнерами для зниження навантаження на українські страхові компанії.
- Управління воєнними ризиками: розробити спеціальні страхові продукти що покривають ризики, пов'язані з військовими діями, з урахуванням міжнародного досвіду, залучення іноземних партнерів та підтримки з боку держави.

Впровадження цих пропозицій може сприяти вдосконаленню використання страхових пулів в Україні та підвищити їх роль у забезпеченні захисту майнових інтересів страхувальників.

Переваги використання страхових пулів полягають у зменшенні ризику для страховиків і страхувальників. Страхові пули дозволяють групі страхувальників розподілити ризик між собою, знижуючи ризик для кожного окремого страхувальника. Крім того, страхові пулі можуть дозволити знизити вартість страхування для страхувальників, оскільки ризик розподіляється між всіма учасниками пулу.

Однак, існують і недоліки використання страхових пулів. Наприклад, учасники пулу можуть не мати повного контролю над своїми страховими полісами, оскільки усі учасники повинні дотримуватися загальних правил пулу. Крім того, учасники пулу можуть бути зобов'язані платити внески, які можуть бути вищими, ніж вартість страхового поліса для окремого страхувальника.

У контексті України, страхові пули можуть допомогти розвивати ринок страхування, знижувати ризики для страхувальників, а також збільшувати

доступність страхування для менших бізнесів та індивідуальних клієнтів. Однак, для того, щоб страхові пули успішно функціонували в Україні, необхідно створити сприятливі умови для їх розвитку, зокрема, розробити відповідні правові акти та забезпечити ефективний нагляд за їх діяльністю.

Висновки до розділу 3.

Отже, згідно із отриманими результатами, внаслідок побудови регресійної моделі, можливо ідентифікувати ключові фактори, які впливають на фінансові результати компаній у Ядерному страховому пулі, зокрема величину активів, страхових премій, рівень страхових виплат, частку страхових премій у ВВП, а також рівень інфляції.

По-перше, результати дослідження показують, що зростання рівня інфляції суттєво впливає на фінансові результати страхових компаній об'єднання «Ядерний страховий пул». Інфляція призводить до девальвації національної валюти, що може як підвищувати гривневі доходи через збільшення вартості грошей, так і знижувати доходи, виміряні у валюті, через девальвацію.

По-друге, зростання рівня страхових виплат сприяє збільшенню фінансових результатів, сигналізуючи про збільшення популярності страхових послуг та підвищення довіри клієнтів. Водночас, зростання показника частки страхових премій у ВВП може свідчити про зростання конкуренції та витрат на маркетинг, що зменшує фінансові результати компаній.

Загалом, аналіз вказує на необхідність у зміцненні капіталізації, вдосконаленні систем збору даних, автоматизації окремих бізнес-процесів, підвищення рівня довіри та співпраці між учасниками пулу, використання міжнародного досвіду та можливостей перестрахування для покриття великих ризиків. Впровадження зазначених пропозицій сприятиме вдосконаленню використання існуючого страхового пулу в Україні та розвитку феномену на

вітчизняному страховому ринку, підвищенню рівня захисту майнових інтересів громадян та бізнесу, а також зміцненню фінансової стабільності страхового ринку в цілому.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі проведено комплексне дослідження механізму функціонування, стану та перспектив розвитку страхових пулів в Україні, результати якого дозволили сформулювати наступні висновки:

1. Страхові пули є однією з можливих форм організації страхової діяльності в Україні. Вони дозволяють зменшити страхові премії та забезпечити доступ до страхового захисту для менших бізнесів та окремих фізичних осіб. Однак, в Україні страхові пули є відносно новим та недостатньо розвинутим видом страхування, тому що вони потребують високого рівня взаємодії та довіри між учасниками, яких часто бракує через обмежений досвід та інфраструктуру.
2. Також значним бар'єром для розвитку страхових пулів є відсутність спеціалізованих законодавчих норм та регуляторних вказівок, які б могли врегулювати їхню діяльність, встановити чіткі правила управління ризиками та розподілу відповідальності. Це створює необхідність для залучення уваги держави до формування ефективного регуляторного середовища, яке сприятиме розвитку страхових пулів і зробить їх більш привабливими для ширшого кола учасників ринку.
3. На основі проаналізованої статистики стосовно тенденцій страхового ринку в Україні, можна зробити висновок, що основна перешкода у розвитку та поширенню страхових пулів в Україні є відносна мала ємність страхового ринку, що ускладнює акумуляцію достатнього страхового капіталу, необхідного для покриття більших ризиків, та призводить до високої концентрації ринку з домінуванням кількох великих страховиків, які можуть надавати ширший спектр послуг.
4. Страхування ядерних ризиків потребує особливої уваги через значні можливі шкоди та високу непередбачуваність наслідків ядерного інциденту. Значення ядерного страхового пулу збільшується у зв'язку з політичною та економічною нестабільністю у країні, що ускладнює

доступ до міжнародних ринків перестрахування. Дослідивши діяльність ядерного страхового пулу України, можна припустити, що розвиток в Україні переважно ядерного страхування не виключає можливості у майбутньому формування й інших, відомих в іноземній практиці, форм фінансового забезпечення відшкодування ядерної шкоди (депонування грошових сум або цінних паперів, внесення застави, гарантія третьої сторони та ін.). Відповідно, враховуючи всі правові, економічні та соціальні фактори, що перешкоджають поширенню страхових пулів в Україні, можливим є впровадження альтернатив – застосування систем колективного відшкодування шляхом утворення спеціальних фондів, які формуються за рахунок внесків підприємств відповідної галузі, а також державних субсидій.

5. Моделювання фінансових результатів страхових компаній Ядерного страхового пулу показало, що ключові фінансові показники тісно пов'язані з управлінням ризиками та перестрахуванням. Ефективність даного пулу залежить від рівня кооперації між його учасниками та наявності чітко визначених правил і процедур.
6. Зараз в Україні використання страхових пулів є не дуже поширеним, однак є потенціал для їх розвитку та вдосконалення. Для цього слід залучати більшу кількість учасників, включаючи малі та середні компанії. Це розширить базу страхувальників та збільшить ризикову масу. Також необхідно підвищувати свідомість про переваги страхових пулів серед бізнесу та населення через інформаційні кампанії та освітні заходи. Для забезпечення стабільної та ефективної роботи страхових пулів важливо встановити єдине правове регулювання. Використання сучасних технологій для збору та аналізу даних для вдосконалення процесу формування та управління страховими пулами та співпраця з міжнародними страховими компаніями та фінансовими організаціями дозволить отримати необхідний досвід та підтримку для розвитку страхових пулів в Україні.

Отже, впровадження та розвиток страхових пулів в Україні може стати важливим інструментом забезпечення доступності та надійності страхових послуг. Проте для цього необхідні додаткові зусилля та підтримка з боку держави, страхових компаній та громадськості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Страхові поняття літера С | Страхова компанія "Престиж" | Ми захищаємо Ваші мрії!. Страхова компанія "Престиж" - Ми захищаємо Ваші мрії!. URL: https://prestige-ic.com.ua/ua/help-to-client/insurance-concepts-and-terms/str_pon_s/
2. Калюжний Р. А., Андрущенко Л. В., Андрущенко І. Г. Державно-правове регулювання страхування у сфері зовнішньоекономічної діяльності : монографія. Київ : "МП Леся", 2012. 184 с. URL: <https://core.ac.uk/download/286629317.pdf>.
3. Загребний В. Принципи запровадження та практичний досвід мультиризикового аграрного страхування. Україна фінансова - інформаційно-аналітичний портал агентства фінансового розвитку. URL: http://ufin.com.ua/analit_mat/strah_rynok/010.htm
4. Якубович В. Система страхування аграрних ризиків в Іспанії: висновки для України. FORINSURER: Форіншурер — журнал про страхування та InsurTech. URL: <https://forinsurer.com/public/06/11/30/2719>
5. Risk pooling: how health insurance in the individual market works | american academy of actuaries. American Academy of Actuaries. URL: <https://www.actuary.org/content/risk-pooling-how-health-insurance-individual-market-works-0>
6. Insurance and reinsurance pools. Atlas Magazine: Actualité de l'Assurance et de la Réassurance. URL: <https://www.atlas-mag.net/en/article/insurance-and-reinsurance-pools>
7. Лекція 9. Перестрахування і співстрахування. Навчально-інформаційний портал ВП НУБіП України "Ніжинський агротехнічний інститут". URL: <http://moodle.nati.org.ua/mod/book/tool/print/index.php?id=10057>
8. Євченко Ю.В. Страхування в країнах з ринковою економікою (використання світового досвіду в умовах України): автореф. дис. канд.

- екон. наук: 08.05.01 / Ю.В. Євченко; НАН України. Ін-т світ. економіки і міжнар. відносин. – К., 2000. – 19 с. URL: <https://forinsurer.com/files/file00190.zip>
9. Les I. O. The genesis of international legal means of ensuring nuclear safety. Analytical and comparative jurisprudence. 2023. No. 5. P. 618–623. URL: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.05.111>
 10. Нормативно-правове регулювання ядерного страхування в Україні. URL: https://inis.iaea.org/collection/NCLCollectionStore/_Public/32/054/32054555.pdf
 11. Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку : Закон України від 08.02.1995 р. № 39/95-ВР : станом на 31 берез. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/39/95-вр#Text>
 12. Зелена книга «аналіз регулювання сфери обов’язкового страхування». regulation.gov.ua. URL: https://cdn.regulation.gov.ua/d1/b0/2b/a3/regulation.gov.ua_Зелена%20книга%20Аналіз%20регулювання%20сфери%20обов’язкового%20страхування.pdf.
 13. Огляд небанківського фінансового сектору України за IV квартал 2022 року. Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Nonbanking_Sector_Review_2023-03.pdf?v=7
 14. Біла книга "Майбутнє регулювання ринку страхування". Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/White_paper_insurance_2020.pdf?v=4
 15. Кількість страхових компаній України в листопаді 2023 року скоротилась до 107. FORINSURER: Форіншурер – журнал про страхування та InsurTech. URL: <https://forinsurer.com/news/23/12/08/43321>

16. Страховий ринок України. Підсумки 2022 воєнного року. FORINSURER: Форіншурер – журнал про страхування та InsurTech. URL: <https://forinsurer.com/news/23/04/03/42517>
17. У січні на ринку небанківських фінансових послуг з'явилося 26 нових гравців, а 27 учасників залишили ринок – результати ліцензування та реєстрації. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/u-sichni-na-rinku-nebankivskih-finansovih-poslug-zyavilosya-26-novih-gravtsiv-a-27-uchasnikiv-zalishili-rinok--rezultati-litsenzuvannya-ta-reyestratsiyi>
18. Додаток до огляду небанківського фінансового сектору, березень 2024 року, Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Nonbanking_Sector_Review_2024-03.xlsx?v=7
19. Огляд небанківського фінансового сектору Березень 2024 року. Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Nonbanking_Sector_Review_2024-03.pdf?v=7
20. Показники діяльності страхових компаній 2023 рік. Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/files/stat/Insurance_companies_2024-01-01.xlsx
21. Олійник В. М. Методологічні засади забезпечення фінансової стійкості страхових компаній : thesis. 2016. URL: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/66595>
22. Кондрат І. Ю., Мисько Ю. М. Страхування ядерних ризиків у контексті російсько-української війни. Наука і техніка. 2022. № 13. С. 155–165. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2022-13\(13\)-155-167](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2022-13(13)-155-167).
23. Michael G. Faure & Karine Fiore (2008). The Coverage of the Nuclear Risk in Europe: Which Alternative?. The Geneva Papers on Risk and Insurance - Issues and Practice. Volume 33, 288–322. URL; <https://link.springer.com/article/10.1057/gpp.2008.7>.

24. ВІДОМОСТІ про результати діяльності інституту громадянського суспільства об'єднання «Ядерний страховий пул». 2021. 2 с. URL: https://snriu.gov.ua/storage/app/sites/1/uploaded-files/Захаров_діяльність.pdf.
25. Naek | energoatom. АТ «НАЕК «Енергоатом» | Головна | Національна атомна енергогенеруюча компанія. URL: <https://old.energoatom.com.ua/mission.html>
26. АТ НАЕК Енергоатом. АТ НАЕК Енергоатом. URL: <https://www.energoatom.com.ua/international-cooperation.htm>
27. Обов'язкове страхування цивільної відповідальності ДП «НАЕК «Енергоатом» за ядерну шкоду. URL: <https://prozorro.gov.ua/search>.
28. Страхівка від біди: що відбувається зі страхуванням ядерних об'єктів в Україні. URL: <https://mind.ua/publications/20247386-strahovka-vidbidi-shcho-vidbuvaetsya-zi-strahuvannyam-yadernih-ob-ektiv-v-ukrayini>.
29. Про страхування : Закон України від 18.11.2021 р. № 1909-IX : станом на 19 квіт. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#Text>
30. Галицька Я. В. Сучасний стан та перспективи розвитку ринку перестрахування в Україні. Ефективна економіка. 2020. № 2. – URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7672>
31. Третяк К. В. Ринок перестрахування в Україні: формування та перспективи розвитку : дис. на зд. наук. ст. канд. ек. наук. 2016. URL: https://kneu.edu.ua/userfiles/d-26.006.04/2016/dis_Tretiak.pdf